

ЛЕМКІВЩИНА LEMKIVSCHYNA 1980

4.3

diasporiana.org.ua

НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ.

OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY
IN FREE UKRAINIAN STATE

ЛЕМКІВЩИНА

КВАРТАЛЬНИК

РІК 2 ЧИСЛО 3(6)

ЛІТО 1980

видає

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

з рамени:

СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ
І ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ

ВИДАВНИЧА КОМІСІЯ:

Мирон Мицьо	—	Голова
Микола Грицков'ян	—	Заступник Голови
Юліан Котляр	—	Адміністратор
Дмитро Барна	—	Фінанс. Референт

адреса

"Lemkivshchyna"
P. O. Box 651 Cooper Station
New York, N. Y. 10276 USA

Річна передплата 5.00 ам. дол. Ціна числа 1.50
ам. дол., (або рівновартість в чужій валюті)

ПРИЄДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ

"ЛЕМКІВЩИНА"!

ЧИ ВИ ЗЛОЖИЛИ ВЖЕ СВОЮ ПОЖЕРТВУ НА
"ФУНДАЦІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ"?
ЯКЩО НІ, ТО ЗРОБІТЬ ЦЕ СЬОГОДНІ! ЧЕКИ І
МОНІ ОРДЕРИ ВИПУСУЙТЕ:
"THE LEMKO RESEARCH FOUNDATION"
і шліть на адресу:

The Lemko Research Foundation
P. O. Box 651 Cooper Station
New York, N. Y. 10276 USA

Printed in U.S.A.
by Computoprint Corporation
335 Clifton Ave, Clifton, N.J. 07011

ЗМІСТ

С. Мандзелян: А серця в грудях наших не покаменіли	1
О. Питляр: Трагічна біографія	3
Б. І. Антонич: Село	5
І. Савицька: Свят-Іванівська "Субітка"	5
С. А. Пельц: Священик-піонер	6
М. Яким'як: Гори	6
В. Ольгович: Незаписані записки	7
О. Михайлів: Ідемо на фестин	11
Б. І. Антонич: Ніч на площі Юра	12
Хроніка Лемківщини й Посяння	13
М. Остромира: Лемківщина в огні	13
П. Лопата: Ще про книжку "Дерев'яна Архітектура"	18
С. і Н. Голяші: Замість весільного привіту	20
М. Горбаль: Українська веснянка	21
З товариської хроніки	21
З життя організації	22
З листів до редакції	23
І. Богун: З мандрівки до Західній Лемківщині	24
Б. І. Антонич: Тюльпани два	26
І. Головачук: Слово о ріднім краю	27
Англomовний зміст числа	28

Наша обкладинка:

Сільське господарство в селі Дубрівка Сяніцького повіту.

Від Редакції: Це (3/1980) число нашого журналу появляється коштом трьох відділів Організації Оборони Лемківщини, а саме відділів у Сиракузах, Рочестері й Оберні, всіх у стейті Нью-Йорк.

To our English speaking friends:

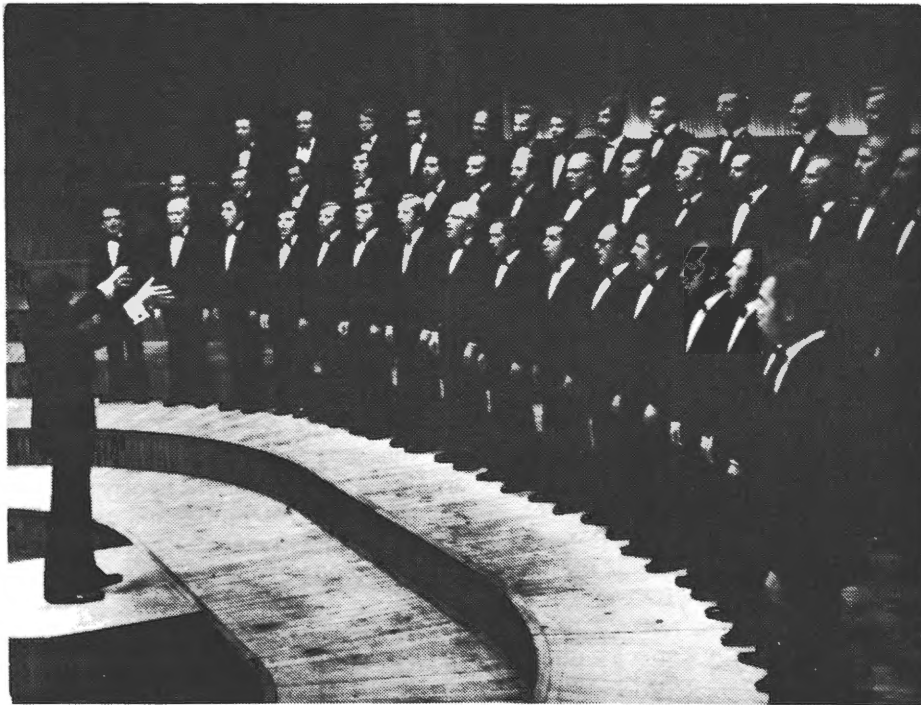
We have included on page 28 a brief English summary of all the articles in this No. of "Lemkivshchyna".

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Головний редактор — *Орест Питляр*
Члени: *д-р Іван Гвозда*
Катерина Мицьо
Меланія Чайківська-Куделя
Михайло Черешньовський

Редакція застерігає собі право виправляти мову, скорочувати та корегувати статті. Передрук матеріалів з "Лемківщини" дозволяється при умові подання повної назви журналу. Прислані матеріали Редакція не повертає

Хор "Журавлі"

ЖУРАВЛІ СПІВАЮТЬ НА ЧУЖИНІ

А СЕРЦЯ В ГРУДЯХ НАШЫХ НЕ ПОКАМЕНІЛИ...

Оповідали давно люде, же папортина на правду квітне і же ей пречудний квіт може найти на своїй дорозі жытя лем тот человек, што барз а барз того прагне і має міцну віру в його істніня.

Квіт папортины ішы ніхто не описав, як він на правду выгядат. Дост на тым, же ест то штоси таке крас, же тот щасливец, што го найде, буде плакав з велькой радости. Єдны люде находят го в геніальний різбі Михава Ангела, другы в образах і архітектурі Леонарда да Вінчі, треті в поезіі Тараса Шевченка, а іншы зас, о диво, в спорті ци іншій людській діяльності...

А я видів квіт папортины в лігницьком "Огніску" 15 грудня 1979 року. Видів єм і слухав, як ту выступали неоцінены нашы "Журавлі". Быв єм очаруваний іх пречудным співом. Признамся, же в своїм не коротким юж жытю не з єдного пеца хліб єм ів і видів єм не єдну "людску штуку", але жадна з них не зробива на мі такого перунячого вражыня. То штоси таке крас, же не можу до нічого іншого го порівнати, лем до пречудного квітка папортины, бо в мойй уяві тот квіт був такий все крас, же, як го вздрю, то буду плакав з радости. Я все вірив, же го стріну на своїй крутій стежці

жытя. Подарували мі тот квіт папортины нашы "Журавлі". Принесли мі они окропечний скарб — одразу почув єм ся барз богатий і рівний зо вшыткыма людми на світі.

Мій сусід, што сідив коло мене, довго ся вертів і крутив нервово на своїм місци, — хтів быти міцнійшым од мене, але вкінци не витримав, выняв хусточку і обтерав слезы радости, як і я. Радували зме ся оба, же маме щестя оглядати наш квіт папортины, і зато ішы зме ся окропечні тішыли, же по так довгих роках не забыли зме рідну мову і серця в грудях нашых не покаменіли, же нашли зме себе.

Передомном сідива старша пані. В ей руках тремтіли три червоны гвоздыкы, на яких блищавася роса ей шасливых слез. По кождей пісні стававаз кресва (а сідива в першым ряді), робива крок або два вперед і зас сідива. Не могвася нияк одважыти подати тоты квіты комуси з хористів. Аж при кінци концерту здобывася на одвагу і подава іх деригентови Ярославови Полянскому. Кілько ей то коштувало радисных пережыван, то Бог єден знає. Мыслив єм, же впаде на сходах, бо ішва, як п'яна зо щестя, але зас сіва на креслі предомном і довго кляскава в довони — най-

довше зо вшиткых.

Чув ем в собі щестя і видів ем людске...

"Журавель" Мирон Кертичак деклямує фрагмент — Антонича "Скрипучі двері". Ци вытримаш, слухачу, напір тых зачаруваних слів? Не вытримаш, мусиш капнути слезу душеного зворушыня і задумы на тоту лемківску красу, на тоту лемківску нужду. Могучым словам декляматора втурує тихенька, як шум вітерця по ранній росі лемківска співанка "Ей, зозуленько". Парубоцке благаня посилюют гуслі в руках "журавля" з Лемковины Ярослава Трохановского. В тугу за миленьком вкрадатся неспокій. Як бы сама природа звидувався парібка, што бы зробив, як бы його милу інший любив. Хвилина мелянхолії і резигнації, але лем хвилина, бо юж ся паробок бунтує, палит корчму, в якій гулят фраїрка, што го зрадива. А хор, як бы не тот сам. По выпіваню драмату людских душ зас тихенько-тихенько вертат до початкового мотиву, як бы хотів повісти, же жытя іде дальше.

Студент вокально-акторского відділення Лодзкой державной музичной школы лемко з Білянкы Андрий Дудич прекрасным баритоном співат "Дивлюсь я на небо", а тота пісня в його выконаню така гарда, як зоряне небо над Карпатами. По пісні Карася з оперы "Запорожець за Дунаєм" публика не хоче пристійного солісту пустити зо сцены, особливо дівчата, бо неедна з них напевно хотіва, би мати такого Карася на власніст.

Серед пісень, подаруваних нам ніжным сопраном, голосом зозулі, што кукат в каждую яр на верху Чершлі, а властительком того дзвоночка быва солістка Лодзкой оперы Маруся Щуцка, був і "Рушничок". Хто не зна той пісні на шырокій Україні і поза ей меджами? Слухаш ей і як бы видиш самого себе, як Она, твоя єдина мати провадит тя іщы маленького за ручку до церкви, а дзвоны так красні дзвонят і кличут до себе. Видиш ей, як зав'язує хліб до білой хусточки і тремтячыма руками подає ти на далеку дорогу. Видиш, як през горы одпроваджат тя на войну, — і засмучены, заплаканы ей очы...

Видиш горы, лісы, убочы і поля з высокыма, поросненыма тернином меджами; свою хыжу, притулену до берега; круту каменисту доріжку і булькастий потічок, оброснений вільхами. Видиш тот дарунок, што матір твоя дава ти го на щестя і на долю, на ціле твое жытя. І не стратиш го, носиш го в своїм серци.

На сцену вертают "Журавлі", поперебераны в вышиваны сорочки, ріжнокольоровы шаравары і червены скірні. Співають історичны, чумацкы і козацкы пісні. Што за красота, што за мистецтво нашого велького народу!

Многая літ Вам од слухачів лігницького концерту, дороги "Журавлі"! Най ваше здоровля буде таке міцне, як вашы голоса, жебысте співали для нашого народу многая, многая літ!

Дорогы "Журавлі", не можуся напредивувати, як вы то робите, же мешкате кождий в іншій стороні краю, а співате, як бы сте од дитинства нич інше не

робили і жыли в єдній хыжы. Але най того остане вашом таємницюм папортинового квітка.

Дорогы "Журавлі"! Поледте даколи при погідным блакиті на дорогу, зелену Лемківщину. Прошу вас од себе і од вшиткых лемків, што жыют сяди-тади, поледте! Поледте і заспівайте дерев'яным дрімучым церковцям, што нас в них хрестили. Заспівайте ім "Іже херувими", і "Достойно ест", а одозвутся вам іх дзвоны, што были куплены нашыма дідами за остатні коровы.

Заспівайте журавлину пісню над колячом тернином, під яком лежат нашы дідове, а тернина заквитне для них блиском папортинового квіта. Заспівайте ім іщы "Буд здрава, землице", "Кед мі пришва карта наруковац" і "Ой верше мій, верше" — а лекше ім буде спочывати вічно. Заспівайте...

Іщы раз Вам красні дякуєме, дорога журавлина зграйо, а специяльно Вашому деригентови Ярославу Полянскому, же принесли сте нам до Лігници тот чудовий квіт папортины. Най все буде для Вас погідне небо на вшиткых Вашых перелетах над нашом нивом!

Ой, препрашам, іщы єдна справа. Быв бым забыв, а то дост важне не лем для мене. Перед кількома днями слухав ем в телевизіи таку бесіду: што бы сте взяли на безлюдний острів, — звідує ся редактор двоох мужчын і єдну жену. Єден гварит, же взяв бы зо собом фільм "Подорожы Гулівера"; жена повідат, же она любит найбарже "Бітлесив" і взява бы з собом іх плыту; а третій бесідує, же то вшитко єст ничым против образу Джоконды.

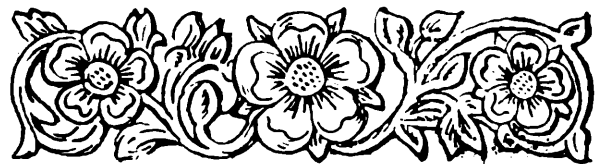
Ей, панове з телевизіи, видно, же сте николи не жыли на безлюдным острові, бо барз маво ся на тым розуміете. А я вам повідам і раджу, же опруч хліба насущного возте зо собом плыту з награньом "Мазовша" або "Сьльонска", бо рідна мова і пісня на безлюдю найбарже радує!

Я юж давно мрію о тым, жебы-м ту мав плыту з награнями рідных "Журавлів". О, Боже, жебы ся така плыта показав, мусів бы-м ей мати за всяку ціну! О таких плытах мріє дуже наших люди, розсіяных по світі.

Семан Мадзелян

"Наше Слово"

Примітка Редакції: "Журавлі" — нині найкращий український хоровий ансамбль у "людовій" Польщі. Див. нотатка в нашому 1/1980 ч. — "Хор із далеких міст співає разом".

Слава Ісусу Христу !

Ватикан, дня 30 червня 1980

До Хвальної Управи
ФУНДАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ
в Нью-Йорк, США.

Хвальна Управа !

Дякую Вам за побажання і за Ваше видання "Дерев'яна
Архітектура Українських Карпат". Продовжуйте збирати мате-
ріали і записки про нашу Лемківщину, щоб не згубилось нічого
про цю нашу найбільш висунену на Захід дорогу країну.

З Патріяршим Благословенням

Патріярх і Кардинал

Патріярше
Благословення

ТРАГІЧНА БІОГРАФІЯ

МИКОЛА ГОРБАЛЬ — ВИГНАНЕЦЬ, СПІВЕЦЬ І В'ЯЗЕНЬ

Микола Горбаль народився в лемківському селі Воловець, Горлицького повіту, 6 травня 1941-го року. Цебто йому тепер лише 39 років, але ж скільки горя, страждань і змагань перейшов на своєму короткому віці отой молодий чоловік, лемківський вигнанець у "радянській" Україні!

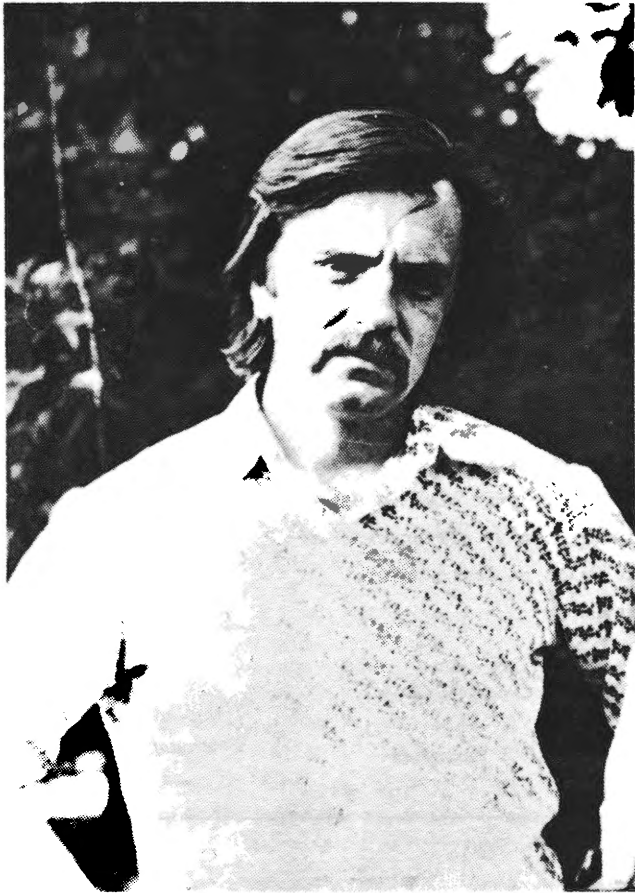
Коли Миколі було тільки шість років, сім'ю Горбалів і ціле село їх насильно виселили поляки в акції "Вісла". Їх під військовою ескортою, в закритих вагонах, мов тих жидів до Освенціма, повезли за Сян — "на родину". Де перебувала сім'я Горбалів — невідомо, Микола пригадував, що це було десь у південних областях УССР. Їм жилося дуже важко тоді, адже ж у Східній Україні тоді панував голод. Згодом сім'ї пощастило переселитись у містечко Заліщики в Тернопільській області. Тут життя стало краще, але батько сім'ї — Андрій — не витримав скитальчих страждань і незабаром помер, залишаючи вдову з чотирьома малими дітьми в чужому місті — хоч серед своїх людей.

Микола ріс і вчився добре, закінчив десятирічку в Заліщиках і музичну школу — бо в нього були особливі музичні здібності, а потім став учителем музики в восьмирічній школі, в піонерському палаці й

музичній школі в місті Борщеві. Далі він ще закінчив чотирирічні студії в Іванофранківському педагогічному інституті і почав навчати етики в Борщівському сільськогосподарському технікумі. А одночасно — керував хорами: хором студентів і хором лікарів у борщівській лікарні.

Микола — "завжди веселий", казали — втішався незвичайною популярністю серед молодих студентів і приятелів. Але ж влада дивилася на нього з підозрою, адже він був "зайда" із Заходу і розмовляв тільки українською мовою і на нього були доноси, начебто він потаємно пише вірші й укладає пісні. Ні пісень ні віршів його не публікувало ніяке державне видавництво — але співали їх по-тиху студенти молоді, а збоку приглядалося "всевидюче око" КГБ.

17 листопада 1970-го року, коли Миколі було 29 літ, він прочитав у залі борщівського кінотеатру власний сатиричний вірш "Голова", де він висміював недолугу советську адміністрацію. Серед публіки це викликало ентузіазм, але 11 днів пізніше Миколу Горбала арештували. Проварило його трьох КГБістів, напів роздягненого, в холодний день. Над ним знущалися, його тримали в одиночній камері, намагаючись знайти свідків "буржуазно-націо-

Микола Горбаль

налістичної" діяльності Горбалья. Серед сотень допитуваних знайшлося лиш четверо, що свідчили проти Горбалья, але більше пошкодило йому щось інше — його поетичні твори, сповнені патріотизму. За "націоналістичну" поему "Дума" його засуджено, після пів року слідчої тюрми, на п'ять років концтабору й два роки заслання.

Кару відбув Горбаль у мордовських і пермських (ч. 35) таборів, а заслання в Томській області на Сибірі. Повернувся в Україну виснаженою, постарілою людиною, з надірваним здоров'ям, але ж здавалося, що тут йому несподівано всміхнулося щастя. Він одружився в Києві з Ольгою Марченко, сестрою відомого довголітнього політичного в'язня. Його, після довгих клопотань, "приписали" в Києві. І хоч працювати йому довелося тепер зле платним фізичним робітником, при напорі ліфтів, то все таки сім'я Горбалів була начебто щаслива. Два роки тому їм народився син — Андрієм назвали на шану покійного дідуся. А зрештою Микола Горбаль, окрім важкої заріркової праці, жив і далі власним духовим життям, він писав і творив чудові пісні, ніде не видавані, ніким не співані, сповнені ніжних почуттів і туги за ... рідною Лемківщиною. Він навіть не забув ще рідного діалекту, що його вивчив від батьків дитиною, і діалектом він писав свої деякі найкращі

поезії й пісні. Дві з-поміж них — "Цвинтарі" і "Лист" — ми вмістили в осінньому й весняному числах нашого журналу, а в цьому числі наші читачі знайдуть чудову пісню — "Українську веснянку" Горбалья. Пересилаючи цю пісню на чужину, він зазначив, що вона здається йому "надто вже, підкреслено, ідилічна... Відгомін удаваної втіхи на сумному тлі"...

І дійсно, тло життя Горбалевого було сумне. Після відбуття концтабору й заслання, він відважно прилучився до українського правозахисного руху. І КГБ готовилось до розправи з упертим лемком, придумавши хитрий, диявольський план.

Ні, вони не дали йому навіть тієї сумної сатисфакції — бути політичним в'язнем у советській тюрмі. Вони кинули йому несамолюбне, кримінальне обвинувачення, таке ж плюгаве, як і цілий їх режим. Агентка КГБ посвідчила, що Горбаль, мовляв, хотів згвалтувати її. І за це формально велася розправа судова, хоч у слідстві йому ставились самі тільки "політичні" питання — де, коли і з якою метою він писав чи читав те чи інше, з ким зустрічався і т. п. Адже й суддям і жандармам червоним було ясно, що ніякого "кримінального" злочину Горбаль ні морально ні фізично зробити не міг, за ним же цілими місяцями перед арештом ходили шпики крок у крок. Коли він одного з них запитався ввічливо: "Чи не набридло вам оце так по-п'ятах лазити?", той відповів йому "культурною" російською мовою: "Іді, іді, а чуть чево, так і голову разобьом!"

21 січня 1980 року Миколу Горбалья на карикатурному советському судилищі присудили до карі п'яти років ув'язнення — знову п'ять літ за колючим дротом! Сьогодні він перебуває в концтаборі — не серед друзів-політв'язнів, а серед найнижчих суспільних покидьків, жорстоких "блатних", бандитів і хуліганів. Яка нелюдська, неймовірна жорстокість до людини, у якої, крім любови до батьківщини і музичної творчости — ніякого злочину не було!

У виступі з приводу арештування Горбалья на американському радіо "Свобода", його давня приятелька, Надія Світлична запитувала: "Чи вистачить у тих, чие сумління не спить, послідовности й терпіння, щоб оборонити одного з побратимів?" Сьогодні, коли Миколу Горбалья засуджено, хто боронитиме його? На його захист, як і на захист інших українських "в'язнів сумління" в московській тюрмі, мусить стати вся українська громада у вільному світі. І до її протесту мусять прилучитися й усі лемки в світовому розсіянні, обороняючи земляка-страдника, доброго сина Лемківщини і України.

О. ПИТЛЯР

Примітка Редакції: Заходом Фондації Дослідження Лемківщини незабаром появиться збірка поезій Миколи Горбалья і його пісень із музичними нотами. Всі ці твори були досі невидані й невідомі широкому українському загалові.

СЕЛО

Корови моляться до сонця,
що полум'яним сходить маком.
Струнка тополя тонша й тонша,
мов дерево ставало б птахом.

Від воза місяць відпрягають.
Широке, конопляне небо.
Обвіяна далінь безкрая,
і в сивім димі лісу гребінь.

З гір яворове листя лине.
Кужіль, і півень, і колиска.
Вливається день до долини,
мов свіже молоко до миски.

ІВАННА САВИЦЬКА

СВЯТ-ІВАНІВСЬКА "СУБІТКА"

(Із *напису-спогаду "Босоніж на лемківських стежках"*)

Шумлять, колишуться, пахнуть старі височенні
ялиці, кучеряві сосни лягають вже тінями на гору
Кам'янець.

Там, на гірській полонині, вже височіє "субітка"
(ватра), приготовлена на сьогоднішнє свято.

Як перші зорі заблимають золотими
лямпадками, а маленькі мінливі світлячки
закружляють у темній ночі, вечером під св. Івана
сходиться тут ціле село палити лемківську "субіт-
ку". Вона бо своїм вогнем і таємною силою
відганятиме все зло від села. Коровам даватиме
молоко, коням — силу, а нивкам — щедрий урожай.
Ну, а дівчатам та хлопцям — щастя, добро та красу.

А онде, під Ворочнем, теж запалили "субітку", і в
селі Грабівка вже палає вогонь, куди не глянеш,
займаються іскрами гори, злу силу від сіп
проганяють, стелять дорогу добру.

На нашій горі Кам'янці, високо багряніє "субітка".
Хлопці, розігнавшись із віддалі, скачуть почерез
вогонь, він бо приносить силу, здоров'я і ріст.

Дівчата, побравшись за руки, кружляють
віночком довкола вогню-"субітки", та співають:

*Зелена сосна горіла,
Під ньом дівчина сиділа
Іскорки на ню падали.
Не плачте хлопці, не плачте.
Зелену сосну загасте.
Решетом воду носили
Іскорки на ній гасили.*

В дванадцятій годині ночі хлопці гасять вогонь,
розгортають недопалене гілля. За звичаєм, вогню

не вільно поливати водою, бо пропаде його
чудодійна сила. Всі розходяться домів, "тільки трьох
фраїрів позор дають аж до слонка".

Ми з сестрою з нетерпінням чекали "субітки".
Тільки відважні хлопці скакали через вогонь. Вони
плигали, наче біси, широко розставляючи руки,
наслідуючи демонів і духів.

Мені це страшенно подобалось, і я, звільнившись
якось на хвилинку з маминої дбайливої уваги,
скинула швидко сандалі й дитячими босими ногами
відбилася прудко від трави.

— Діти не скачуть, — крикнув хтось тут же за
мною. Було запізно.

Я відчула під ногами, страшну, пекельну спеоту,
й малі дитячі ще ноги вгрузли в розпечений попіл.

О, чародійна Свят-Іванська ноче! Ти закрила
містерійним серпанком і біль, і сором, і сльози. Мене
понесли на руках і довго, довго гоїли попечені
попелом ноги.

*Ліда Гвозда у виступі на бенкеті під час XVII З'їзду ООЛ
у Нью-Йорку.*

Від Редакції: Містимо з деякими стилістичними змінами цікавий спомин одного з найстаріших діячів і колишніх творців лемківського організаційного руху в ЗСА, Степана А. Пельца. Ми певні, що нашим читачам буде цікаво прочитати про давні умови життя й праці наших імігрантів у цій країні і про роллю яку серед них виконувала в той час українська Церква.

... У 1917-му році масові робітничі страйки охопили американську індустрію, бо хоч вона тоді працювала повною парою для воєнної продукції, в передостанньому році війни, то робітничі заробітки були далі дуже незадовільні. І в місті Ембрідж, у Пенсільванії, де скупчилося чимало української робітничої еміграції, почало заноситися на страйк.

... У неділю, під час Богослужби, наш парох о. Єзерський на проповіді сказав: "Дорогі брати й сестри, чую, що ви готуетесь до страйку, та ви найперше подумайте добре, чи ви маєте можливість виграти той страйк. Якщо так, то страйкуйте й тримайтеся міцно! А дістанете підвишку — то й для вас буде краще й для вашої церкви користь. Що правда, ваша фабрична компанія прислала мені чек на 300 доларів і прохання, щоб я агітував проти страйку, але мого сумління за гроші їм не купити!"

І ми пішли на страйк і страйк наш виграла, а за 300 доларів о. Єзерський спровадив до Америки дві дівчини-сироти з українського притулку в Галичині.

Такий був о. Єзерський. Він ніколи не був "грошоробом". От, наприклад, раз прийшла до нього бідна дівчина й принесла два долари на відправу Богослужби за здоров'я її матері, бо мати хора, сама в хаті лежить, а їй треба до роботи йти. А за ті два долари вона ж мусіла працювати тоді майже цілий тиждень, бо заробітки, особливо жінок, були в той час дуже малі.

Усміхнувся о. Єзерський: "Ти, доню, за два долари добрих харчів купи для матері, бо вона певне голодна лежить. А я Богослужбу за здоров'я її і так відправляю, без грошей, тільки прийди й помолися разом зі мною!"

Звідки взявся у нас той гарний, зразковий душпастир? Я чув, що причиною його приїзду до Америки були дві трагедії, одна особиста, а друга, сказати б, національна.

Отець Єзерський був сином священика, дуже побожним молодим богословом, і хотів навіть висвячуватися безженним, щоб усеціло віддатися на службу Богові. Але ж його батько вірадив його від цього, бо не хотів, щоб син залишився самотнім у житті — а за традицією тоді всі наші священики одружувалися й закладали міцні й патріотичні сім'ї.

І молодий о. Єзерський одружився і зажив щасливим життям, працюючи сотрудником у батьковій парафії. Та не довго тривало його щастя. Раз, коли він власне відправляв Богослужбу,

ГОРИ

Ой, гори, високії гори
У синіх сповиті імлах!
Внизу полонини просторі,
Мов килими красні в квітах.

Смереки шумлять давню думу
Про лемків, господарів гір,
Летить вдалечинь повна суму
Тужлива молитва до зір.

По скелях свавільная річка
Каскадами скаче у вир
І в'ється блакитная стрічка
В зелену долину між гір.

В долині розсілись хатинки
Над річкою вздовж, мов жінки,
Що прати прийшли на часинку,
В гаях розспівались пташки.

Здавалось, заграла трембіта
У синіх піднебних лісах,
А може минулі то літа
Згадались в теперішніх снах?

прийшов до нього до сахристії схвильований батько. "Твоя жінка померла!" — шепнув йому. Молодий панотець ледве-ледве закінчив Богослужбу, до хати прийшов та там і впав непритомний, навіть на похороні дружини не був, важко занедужав.

А потім, щоб заповнити розбите сімейною трагедією життя, він кинувся ще з більшим завзяттям у працю. Працював у церкві і ще більше на національно-культурній ниві. Але тому, що та частина Галичини (мабуть Лемківщина) належала тоді до юрисдикції польського краківського архієпископа, кардинала Сапегі, то кардинал суспендував завзятого молодого панотця за його "ворохобну" роботу.

Отець Єзерський поїхав з кардинальським листом пожалуватися до свого справжнього церковного зверхника, митрополита Шептицького у Львові. Кажуть — аж розплакався великий Митрополит, слухаючи переслідуваного священика, та, щоб не входить в канонічний конфлікт із кардиналом Римської Церкви, він запропонував о. Єзерському поїхати на душпастирську працю між нашими робітниками-імігрантами в Пенсільванії.

Помер о. Єзерський у Філадельфії, в 1921-му році. Я так і не дізнався ніколи, в яких селах наш панотець душпастирював на рідній землі, хоч я й писав у цій справі до покійного проф. Степана Шаха до Мюнхену і навіть до бл. п. Архієпископа Івана Бучка до Риму.

Степан А. Пельц

НЕЗАПИСАНІ ЗАПИСКИ

Пам'яті Никифора Дровняка з Криниці присвячую

Продовження

НЕБО

Квітень 1928-го року

Сиджу, працюю. Незабаром на цій маленькій клаптику картону з'явиться все, з чого я поскладаний: частинка, що малює, "будує", ще й мудрості навчає і що... ложки страви просяться, що всміхається до кожного листочка і що, мов бездомна собака, виє з жалю за чиєюсь ласкою, за незнаною хатою, що горбиться з сорому перед усяким сотворінням і що глядить поверх усіх з висоти самого неба. Небо...

Навколо мене тісно. Заступили мені цілий видно круг і сонце, небо. Намагаюсь не бачити їх. Знічев'я якась рука, пухкенька, вся в перстнях, тицяє в один з моїх малюнків, порозкладаних коло мене на примурку. На цій картині намальований я сам посеред апостолів і святих в церковній стіні-іконостасі.

— А це хто?

Дивлюсь на неї з легенькою посмішкою, здивований, що вона така недотепа і навіть не знає, хто б це міг бути, а відтак показую пальцем на себе. Курортниця вибухає голосним реготом, а разом з нею сміються всі, що стоять довкола. Насміявшись доволі, пані, надзвичайно розвеселена, відчиняє торбинку, шукаючи грошей. Рішила купити "мене в іконостасі". Тоді один з хлопців (я навіть такого по нім не сподівався бо він ніколи не штовхав мене, не бігав і не кричав за мною, як інші хлопчиська) злісно викривився і каже:

— Ви навіть не купуйте цього свинства. Мій тато казав, що це нічого не варте.

Тоді другий, дорослий, також криничанин, додав:

— Так. Ви сюди приїжджаєте, щоб рятувати ваше здоров'я, а цей ледащо й дурисвіт виманює від вас тяжко запрацьовані гроші.

Далі вже один поперед одним:

— А сам до жодного путнього діла не візьметься.

— Робота йому смердить.

— Бо він вищий над "таке", великий мистець!

— Матейко!

— Німота дурна!

— Ні читати, ні писати!

— Жебрацьке насіння!

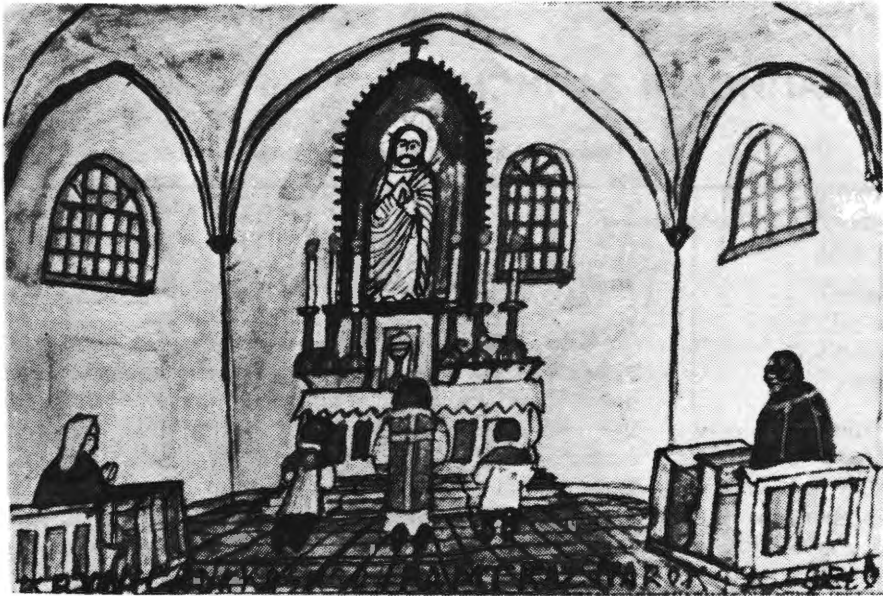
— Го, го, він невдовзі питатиме, скільки Криниця

коштує, назбиралось бо у нього вже цих грошенят...

— У цій його скрині під колодкою.

Усе це, зрозуміло, доходить до мене. Крізь очі, губи, вуха, усі шпарки, щілини мого тіла, через одіж, шкіру пхається углиб. Я відчуваю на собі погляд цієї ще перед хвилиною дуже веселої пані, вона з остовпінням, майже з острахом, глядить тепер на мою схилену низько над роботою голову, а потім непомітно висовується з гурту. "Я в іконостасі" вилітає з її рук і падає біля моєї ноги. Громадка цікавих сильно проріджується. Піднімаю обережно голову і раптом... поміж плечима кількох осіб, що залишились, чи може щойно надійшли, я бачу Небосине, сине, понад яснозеленими пагорбами. В моїм серці дикий щем. Мене тягне до цієї глибокої безмірної синяви, до її спокою. Заплющую очі і ховаю лице, щоб ніхто не побачив Никифорових сліз. Водночас почуваю себе, мов дерево на провесні, що в ньому забували свіжі сили, закружляли соки... Сягаю по нову обкладинку з якогось записаного зшитка, слину пензель, доторкаюсь ним до гудзиків-фарб і починаю малювати: не Никифора перед школою, не Никифора в суді і навіть не Никифора в іконостасі, чи костьолі, а — "Никифора в небі".

На цій малюнку моя особа, зодягнена в чорний костюм, з циліндром на голові й цигаркою в руці, здіймається понад землею на тлі ніжного сонця. Соняшні промені розходяться на весь світ, щоб з однаковою добросердечністю зогрівати кожен його куток. Оце сонце за моєю спиною дуже покровительське і ласкаве, воно, мов ясна, але не сліпуча лампа, освічує перед мною застелений сніжною скатертю і заставлений багатомістним стіл. Це все виглядає так, начебто я є гостем у самого Сонця. Три ангелочки, зазначені лише голівками (їх зачіски дуже дбайливі, в кожного інша) і коротенькими крильцями, прислужують мені на цій бенкеті. Внизу видно серцю милий лемківський краєвид: схили невисоких гір і дві дороги, дві лінії рейок і стовпи з дротами, які сходяться на передньому пляні малюнка, а відтак розходяться, пропадаючи за горами. Є тут рівненько порізані шматочки полів, цього діла людських рук, але... людей нема. Обійдеться. В моїм світі я зроблю з ними порядок. Я їх не пушу на мої поля, на землю, ні на небо. З їх появою зараз усе потьмяніло б, вся лагідність і добросердечність втікли б від них, а сонце, посоромившись їхніх учинків, сховалося б за хмари.

Никифор. Церковне моління.

ЛИСТ

1928 рік

Мій добрий знайомий, який живе при дорозі з Криниці до Тилича, розглядає картину "Святі у дрожках". Дрожки запряжені тут біленькими кониками, а водії — ангели.

— Що ж це ти намалював?!

Не відповідаю. Я до насміху привик. З ним разом ріс, зростав. Немов з кривою ногою. Де я, там і він. Але цей сміх, хоча веселий, добродушний, гірше нариву на п'яті. Бо і як же тобі, друже, що одному зі мною Богу молишся, що тією самою мовою говориш, якою і я мимраю, що протягом років пишеш мені ці листи, як же тобі, кажу, насміхатися з моїх малюнків, з мене, з моєї душі?.. А це ж вона, моя душа, визирає з цього катоника, з ангельських крил, з простягнутої руки святого, навіть зі шплиць у колесах дрожки... Хіба ти її не бачиш?

— І куди вони так їдуть, га?

Дивлюся на нього різко, розхилию затиснуті губи, го-во-рю.

Він (Мілянчик) слухає тепер з увагою, став серйозним і вже явно бунтується проти мого мистецтва.

— Та ж ти подумай: хіба хто коли таке диво бачив, щоб святі їздили по світу в дрожках?

Мій терпець увірвався. Викидаю з себе слова, сповнені справедливого обурення:

— Мають їздити!... Повинні!

Той придивляється до мене співчутливо, майже зі смутком.

— Може і повинні, але не поїдуть. — І замислюється.

— Твоя правда, було б інакше, якби "веце" на нашій землі ангелів і святих, а менше цих безхвостих звірюк...

Міцно притакую. Ну, врешті щось трапило до його голови.

— Але хто в тебе "таке" купить?

Мовчу гордим мовчанням. Але відразу потім голова хилиться додолу — і я ховаюся з очима, в яких появилось, мабуть, трохи безпорадного страху. Він, не кажучи вже ані слова, сідає за стіл і пише "Лист".

Не великим аркуші паперу, що вживається для пакування, виринають одна по одній букви, цим разом — "руські". Пізнаю їх відразу. (Бо ж і я колись, давним-давно, ходив до школи. Дарма, що коротенько — один, неповний рік. Ех...)

Букви, поскладані в слова і речення, розповідають про мене, за мною квилять-просять:

— Я, Никифор, сирота, каліка, малюю картини та й з їх продажу живу. Гірка моя доля, купуйте мої малюнки, інакше я, Никифор, не матиму що їсти і вмру.

— Згадайте, що я потребую і чимось приодітись...

— Та й що іноді купую пензлі.

Останнім часом гудзики моїх фарбк стали тоненькими. Момент — і вже їх не буде.

— А я Никифор є і малювати мушу...

— Візьміть це все, будь ласка, до уваги, брати мої во Христі і не дозвольте загинути Мистцеві.

Внизу, в розі аркуша намальована церква із святим єпископом Миколаєм перед нею. Він, кажуть, дуже був благодійний, роздав бідним своє майно.

— О святий Чудотворче, допоможи тепер мені, нещасному сиротині і розпали в серцях ближніх, яких зустріню, вогонь святого милосердя. Амінь.

ЛІРИЧНИЙ ПЕЙЗАЖ

1930 рік

— Гори мої наїжені вершками смерічок і ялиць...
— Гори, — кажу, — їжачки зелені проти світлого неба...

— Поля мої — шматочки перісті газдинської спідниці...

— Деревя — кругленькі кулі зеленого щастя..
Ходить сюди. Я вас понатикаю на тоненькі патички і посаджу рядами при кожній дорозі. Рostить людям на радість, втомленим мандрівникам дайте прохолоду!

Дороги, дороги... гостинці, стежечки і рейки...
Летите у світ, до купи зводите і розлучаєте...

— Поміж вас, — говорю, — є темні тунелі.

— Стовпи із дротами, в яких ворухнуться щось і дрижить, неначе білка в дуплі...

— Річки, струмки прозорі, срібні, поривчасті...

— Мости, кладки та й понад ярами хитрі переходи...

— Церкви мої — місця приюту, безпечності і ладу.

— Церкви мої прекрасні, легкі, мов перинка... Я вас ще прикрашу, розбудую, я вами зачудую світ!

— Віллі зелені, віллі в садах...

— Хати, хижки-гнізда милі для газдів і газдинь і для всіх, що в ваші двері входять...

— Дими — білі, сиві та зелені... Ви хату кожну з небом в'яжете.

— Печі нагріті — серця хат..

— Столи заставлені "їдлом" всіляким...

— Люди мої рідні!.. Думками до вас припадаю.

Бо поникло небо, як втомлена квітка і настав вечір...
Бо з якихось хмар повіяло холодом.. Люди, прийміть мене... Зробіть місце під вашими святими образами, за столом на лаві... Нагодуйте паляницями із "груль"...

— Зробіть мені місце поміж вас...

— Бо я Никифор є з "Крениці" — ВАШ.

НЕБУДЕННА ЗУСТРІЧ

Наприкінці зими 1931 року

Ліпше бути самому, ніж у товаристві неприязних причеп, проте куди розкішніше перебувати з людьми добрячими і ласкавими, ніж в повній самоті.

У цьому я зміг переконалися одного пізнолітнього (чи може березневого) дня, коли сидів на примурку проти курортних лазень з моєю касетою на колінах і малював "Місто". Я був у цей момент на вуличці насправді сам. Ішов дрібний дощик, і було холодно під біло-сірим небом, оцим дахом моєї хати, просторої як Криниця. Знагла десь від гір зісунувся присмерк і опустився на моє "Місто". Треба було кінчати роботу. Я встав і аж тоді

Церква в Поворознику (Новий Санч) — 1697 р.

помітив "Його". Пліч-о-пліч зі мною стояв стрункий, мов яличка, молодий, гарно вдягнений "пан". Знічев'я поклав на грудях знак хреста. Від правого боку до лівого. Я завмер... Не часто довелось бачити в житті таких гарних, з панським виглядом людей, що хрестилися б по-нашому. Швиденько і я перехрестився. Від цього німого порозуміння пішло по мені солодке тремтіння...

Він простягнув руку і взяв від мене картоник з "Містом".

— Воно тобі снилося?

Я заплющив очі, а відтак глянув кудись далеко і там, понад дахами вілль, вершками горбів, понад зубчатою лінією лісів, мені знову явилось все те... Аж зморщив брови, аж почав сопіти, так так виразно побачив бані великої церкви на височині над містом і вежу костьола збоку та й ще якоїсь святині, і незліченні ряди домів, і цей широкий гостинецьпосередині, обсаджений деревами, порізаний трамвайними рейками, шлях, що запровадити міг кожного до Господньої столиці.

— Місто... Фан-та-стичне!

— Фан-та-стичне... Забажалось повторити це слово, але — даремне.

— Гарні в тебе сни. А втім... воно навіть і не сни. Очі в тебе інші. Такі, як у мистців. І ти — мистець. — І він поплескав мене по плечу.

— Так, він знав усе. Немов якийсь єпископ, чи навіть ангел, посланець Божий. Сказав мені... Сказав мені таке, в що я тільки сам, у глибині душі, вірив і... не вірив. А тепер нехай же я голодний, обшарпаний, німий, висміяний, прогнаний всіма і від усіх!... Що це для мене? Хто може скривдити мене тепер? Хто відібрати мою власність? Скажіть, будь ласка: "Що злого може прийти на мою голову, коли я — Мистець?!"

II

Він називається Роман Турин. Є начебто господарем пансіонатів "Солотвинянка" і "Владислава". Я часто тепер заходжу до нього на дружню розмову. Ну і я.. ніколи вже не голодний. Мені приносять "їдло" до його кімнати, а коли пана Турина нема дома, працівники пансіонату мусять мені дати їсти, ще й гарно зі мною обійтись. Пан Роман гнівається, коли помітить, що вони зневажливо, а то й вороже, ставляться до мене.

Одного дня, скоро після нашої першої зустрічі, я сидів у Турина в його кімнаті. Приніс з собою багато моїх малюнків і порозкладав їх по всіх кутках приміщення. Мій ласкавий опікун розглядав їх з увагою, часом легенько всміхався, часом хитав зі зрозумінням головою, дещо відкладав на бік, начебто хотів собі затримати. Я сидів тихо. В певній хвилині він поклав переді мною на столі товсту книжку і велів переглянути її. Я послухався і почав поволі перегортати сторінки. Переді мною відкрився світ казкових предметів, будівель, краєвидів, людей, ліній, барв — чудес, чудес... Від цього всього закрутилося в голові, закололо в серці, але я оволодів собою, зціпив зуби, аж легенько хруснули щелепи і йшов далі, далі... О, я знав, чому він це зробив. Що нібито я повинен інакше, ліпше... Так, як малярі з цієї книжки. Як ті, що ходили до школи, училися читати, писати, ще й малювати. Що над їх головами світило вдень сонце, а ввечері сяйво веселої лампи. Що мали у свою власність таку безцінну річ, як стіл, де могли завжди розкластися зі своїм приладдям, а відтак сісти за нього і працювати, працювати... Що в них було багато зовсім чистих картонів і безліч гудзиків із фарбами. Що в них були черевики на ногах і капелюхи на головах, і чорні пелерини на плечах, а під бородою — розвихрені краватки... О, вони... Ішли собі людним, протоптаним гостинцем все вгору та вгору. Там, у піднебесній столиці, величній, як храм з мого "Міста", чекали їх з нагородою, там їх вінчали короною вічної слави. Рука Турина доторкнулася до книжки.

— "Обнаження Христа". Намалював Ель Греко.

— Ну й справді... Збройна юрба оголювала Спасителя, а Він заплющив очі від великого,

Старовинна лемківська ікона
Різдва Марії — 16 ст. Село Веремінь (Лісько)

болісного сорому. О, хто, як я, розумів таке? Отой хижий сміх, що вверчується в саму середину голови... Від цього завмирає серце. І вся людина завмирає. А проте— живе. І це саме й є найстрашніше.

А тепер переді мною щось дуже знайоме і прекрасне: вкрита квітами лука, соняшники, кусок стерні, гранатові над доспілими полями хмари...

— Ван Гог...

Закриваю книжку. Він пильно стежить за кожним моїм рухом, так і прилип очами до моїх губ. А мої губи віддулись, ні то погордливо, ні то гіркувато. А справді, то вони роблять місце тим звукам, тим словам, що повинні тепер з них добуватися. Бо я мушу тепер йому все сказати. Про себе, про моє життя. Відповісти на цю його витівку з книгою. Моє горло видулося і вискочило з нього дещо звуків, задудоніли в роті, загуготіли, аж пішла луна... А проклятий язик знову зрадив, не рушився з місця! Я поволі опустил голову. Відхотілось бекати, як недорізаний баран. Але Турин не зрікся своїх сподівань. Знизився аж до моєї похнюпленої голови. І тоді воно вийшло з моїх губ майже виразно:

"І я би так умів... Як тоти... І я би так умів, але..."

Продовження буде

ІДЕМО НА ФЕСТИН

(Репортаж)

Пам'ятаєте давні, славні "фестини" в рідному краю? ... Грає сокільська оркестра — "самі ноги підносяться", крутиться "колесо щастя", всі аж лягають від реготу від "перегонів у мішках". Хлопчаки лізуть — не вилізуть на ховзкий і високий стовп (його добре милом намазали хитрі організатори фестивалю), досягнути хочуть трофей найбільший — кільце пресмачної ковбаси. Гей, гарні були часи, хоч як нас тиснула "Ржеч Посполіта" але ж ми були молоді, а навколо нас були — рідний люд і рідна земля...

На еміграції наші фестивали замінили, як і багато дечого іншого, перезвалися по-новому на "пікніки", перетворилися на звичайну прогулянку автами, з наїдками та випивкою на траві. Та минулої неділі я був на фестивалі такому веселому, як у рідному краю, фестивалі ще більшому, ніж у славному місті Сяноку, бувало. Це був традиційний уже "лемківський фестиваль", що його зорганізували цього року знов чотири братні відділи Організації Оборони Лемківщини — з Нью-Йорку, Ньюарку, Пассейку й Елізабету.

Зранку небо понуре й захмарене, не хочеться з дому виїжджати, ану ж буде дощ! Але, як кажуть наші заздрі сусіди, "Пан Буг ласкаф на русини!" Небо розжмарилось, сонце засвітило, ідемо — навколо чудове раннє літо зелень свіжа, ньюджерзійські підміські хутори. Доїжджаємо до Бавнд Бруку, на право цвинтар славний, пантеон український і височенна церква-пам'ятник, але ми на ліво скручуємо, до "Українського села". Ця оселя дійсно нагадує село, будинки старосвітські, сад великий і лука трависта, гарна, отака, як "вігін" був колись у кожному нашому селі. Тільки ж тут той вігін поділений — з одного боку сотні авт стоять і автобусів чотири, а по другім боці народ "пікнікує" на траві і дітей чимала громадка бігає — гойдаються, ковзаються, пускають "орлів", здебільша під охороною добрих дідусів і бабусь.

А навколо будинків — народу сила силенна товпиться, відвідують буфет, у льотерію грають, розкупувають народні мистецькі вироби. А найбільше — балакають, усі веселі такі, з близьких і далеких стейтів з'їхались, давно не бачених земляків стрінули.

От — розказує мій знайомий аж із Австралії, п. П., про свою недавню подорож в Україну. Він особливо хотів відвідати своїх близьких, яких виселено з рідного лемківського села в підсоветську Україну. Знайшов їх аж у Миколаївщині, недалеко від Чорного моря. Живуть непогано вони, хати в них муровані і меблі гарні в хатах — але їм усе таки сумно. Навколо — степ, плаский і рівний, а їм так хочеться рідних гір. І люди в Чорноморщині живуть

мішані, говорять суржиком, а сусідів-лемків не люблять, "бандерівцями" називають їх. Хоч наші поселенці там ніби серед своїх живуть, а тримаються окремо, невеликою громадкою, мов на чужині. Лиш у колгоспі працюють усі разом.

... А от під деревом невелика групка молодих лемків сидить, і дівчата з ними гарненькі, тільки мови рідної не знають, видно недавно приїхали з Польщі, розмовляють по-польськи. Тільки як співати почали — рідних лемківських і повстанських пісень, то співали всі разом гарно і рівно.

Та ось починається "офіційна" частина фестивалю. Програмою проводить молодий чоловік, недавно прибулий п. Гаргай, із приємною лемківською вимовою. Вітає присутніх керівних діячів лемківського організаційного руху і навіть одного гостя з далекої Швеції, п. Куця, туриста, що схотів подивитися на лемківський фестиваль. І наприкінці, найсердечніше вітає головного промовця імпрези, Валентина Мороза.

Говорить Мороз — і вся громада слухає — мов заворожена. Говорить про місце Лемківщини в українському світі. Підкреслює особливу вагу й потребу в нас регіональних племінних традицій (він же автор "Хроніки опору", співець гуцульського Космача!). Говорить про особливу прикмету й силу Лемківщини в її консервативному архаїзмі. Правда, архаїзм той довів також до розбиття лемківського племені на лемків-українців і русинів, але ж у цьому промовець не бачить особливого лиха, коли б тільки оті "русини" зрозуміли, що без духовної єдності з усім народом рідним, без великої української культури, без Шевченка і Лисенка, вони безспідно розплинуться між чужими, так як вони вже втратили майже повністю власне молоде покоління.

А ми не можемо забути рідної Лемківщини, бо вона, з її чудовою стародавньою культурою, з її Антоничем і Никифором і Горбалем, є частиною нашої України. Племінна різноманітність потрібна нам, вона традиційна й органічна, у відміну від деяких старих, нині віджитих партійно-політичних ворожнеч. Бо серед нас тут бачить Мороз лиш дві справжні партії — тих, що байдужі і тих, що живуть болем і тугою за поневоленою батьківщиною. А хіба ж трагедія лемківського геноциду не є особливим джерелом цього нашого національного болю і нашої ідейної наснаги?

Гремлять оплески, всі вітають Мороза стоячи, всі — без різниці партійно-політичних симпатій.

Далі в програмі ми бачимо виступи нашої гарної молоді — СУМ-івської танкової групи з Пассейку, премілих дівчаток і хлопців. Вони виконують народні танки і обрядовий обжинковий танець під

*На Лемківському Фестині
Валентин Мороз серед молоді (На право від Мороза — Василь Гаргай, перша
з-права — Марійка Дупляк)*

кермою недавно прибулої молоді лемківської діячки, п. Марійки Дупляк.

А потім — неофіційна частина. Грає симпатична оркестра "Вишивки", грає по-соборницьки — нові й давні східноукраїнські вальси й лемківську "Ой чорна, я си чорна". Але танці здебільша пристосовані до смаку танцювальників середнього віку, бо їх танцює найбільше, та ще й малі-малесенькі "кавалери" з дівчатками попід ноги крутяться. Де ж молоді? Вони грають у відбиванку, мабуть їм "рок" більше підходив би ніж вальс, а при тім і в них певне є "дженерейшен гел", не даром вони в Америці вирости.

А все таки, який милий і спільний-об'єднаний у цілості отой лемківський фестин! Присутнім не-

лемкам (їх досить багато тут) аж заздро робиться.

Питаємо організаторів — скільки було учасників цього фестину. Статистика, як звичайно в нас, неясна. Білетів лиш 800 продано, але й без білетів чимало було — учасників організованих груп, дітей. Обраховують — було нині між 1000 і 1500 людей.

Вечоріє, накрапає дощ, час додому їхати. Від'їжджаємо — але ж більшість учасників аж ніяк не думає розійтись, видно приємно їм на цьому лемківському фестині.

ВІД РЕДАКЦІЇ: Повний текст промови Валентина Мороза буде вміщений у наступному (осінньому) числі «Лемківщини».

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

НІЧ НА ПЛОЦІ ЮРА

Північ чорна, наче вугіль,
ходить тінь по площі Юра,
в'ються обручами смуги
на блискучих сірих мурах.
Місяць — таємничий перстень,
вправлений у ночі гебан.
Будеш в срібнім сяйві мерзти
під холодним дахом неба.
Відрізнути сам не можеш,
що тут привид, а що ява,
чи це марево, чи, може,
дійсність, наче сон, лукава,

Це із скла й музики вежі,
це вогонь, що вже не гріє,
це останні світу межі,
це архітектура мрії.
Північ чорна, наче вугіль,
попіл сну на очі сипле,
різьбить сріблом в довгі смуги
небо, до землі прилипле.

Дзвонить ніч на площі Юра.
Хрест неначе ключ могутній.
І стає, мов тінь похмура,
нерозгадане майбутнє.

ХРОНІКА ЛЕМКІВЩИНИ Й ПОСЯННЯ

ВИРІЗКИ Й ОБРАЗКИ — ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЖУРНАЛОМ У ВАРШАВІ — "НАШЕ СЛОВО"

І. НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

ВІНЧАТИСЬ ПОВЕРНУЛИСЯ В РІДНІ ГОРИ

Припало мі, бо так сой жычыли молодята, на весілю в Мокрім старостувати. Старостував ем сам, без маршалка, бо, згідно з тамтешнім звичаєм, в Мокрім весільного маршалка не покликують. Покля ся весіля зачало, то-м ся мусів старших люди звідати, якы в Мокрім весільні звичаї, жеби ся з дачим не осмішити і дакого не образити, бо хоч весіля на Лемківщині сут подібни до себе, але в різних околицях, а часом і в сусідних селах весільні звичаї сут кус іншы.

Село Мокре вшыткы знаме, бо хто ж не зна ци не чув о славних мокрянських «Ослав'янах»? Етнографічно то юж східна Лемковина, але весільний обряд праві нич ся не різнит од того весіля, на яким зме были в Білянці і Гладищові на Горличчині. Лем же, як ем юж згадував, в Мокрім не покликують маршалка, котрий в інших частинах Лемківщини єсть правом старости. Ту ціле весіля провадит сам староста.

Час бы повісти, хто і з кым ся женив. Обое

молодята не мешкают і не працюют в Мокрім ани в горах, але з гір походят. Молодец — Мар'ян Бендза — в Мокрім ся вродив і ту од дітини ріс, ховався ту при родичах, бо його родиче не были в 1947 році переселены на Західні Землі. Але Мокре было для нього замале — хлопець горнувся до науки і пішов, як то повідают, го світ. Тепер Мар'яна Бендзу знають не лем в Мокрім ци на Сяніччині, але тыж в Варшаві, Кошаліні і в інших численних місцевостях, бо його колеги з теологічної школи в столиці розишлися по цілім краю і обняли службу в парафіях. Мар'ян по признанню му звання магістра, взявся за докторанцки студія. Студіюючи в Варшаві, Мар'ян Бендза часто заходив до приятеля Стефана Макуха, як до свого позашкільного учителя. Там одного разу припадково стрітвся зо своєм чеканом, вибраном наймильшом йому серцю дівчином Христином. Приїхала она до Варшави в своїх приватних справах і тыж зашла до знайомого ей родичів Стефана Макуха.

Родиче чорнявой, уродливої Христини родом з найбільшого колиси села на Лемківщині — Вислока Великого, де мешкало около 800 родин. Были в нім дві школи, дві церкви, а село тяглося пару кілометрів. Христина народилася юж по війні на Кошалінщині, де были переселены ей родиче. Ей, певно, Мар'ян, глядав і ей нашов. Повінчатися на ціле життя повернулися в рідны горы.

МАРІЯ ОСТРОМИРА

ЛЕМКІВЩИНА В ОГНІ

Продовження

МІЖ ЖИТТЯМ І СМЕРТЮ

В селі переполох, метушня, крики. З усіх сторін наступають на село большевики. Одні оточили село, інші шукають в селі за повстанцями. Чотового Хріна перенесено до опущеної хати бідного старого дідуся-каліки. Референтка УЧХ*) Богданна, яка опікувалася ним, а теж і інші дівчата, залишили його. Хрін був свідомий того, що в селі не тільки він один, але є більше ранених повстанців, та що все село знає про це. Але був певний, що село не видасть своїх оборонців. Тільки чому це дівчата залишили його самого на ласку й неласку долі? Невже повтікали?

Враз почув крізь вибите вікно веселі, жартівливі дівочі голоси:

— Товариші! А йдіть до нас та допоможіть нам картоплі копати.

*)УЧХ — Український Червоний Хрест.

Це Богданна, перебрана за сільську дівчину, разом з іншими дівчатами копали в городі картоплі.

— Ми за повстанцями шукаємо.

— Ха-ха-ха! То ви думаєте, що вони посідали собі та й тільки ждуть, доки ви не прийдете? Вони ж довна вже дали ногам знати.

— Ну, не всі ж повітікали. Були й такі, що не могли тікати. А того парашутиста, Хріна, ви не бачили? Він був ранений у бою в Ліщаві Горішній.

— Не то, що не бачили, але й не чули про такого. Та ви краще йдіть в оту хату — там вареники свіжі на вас ждуть та й "водки" не бракує.

Один з большевиків пробував однак заглянути до хати, де лежав чотовий Хрін.

— Не йдіть, ви ж там тифу неберетесь, товаришу! — кликнула одна з дівчат. І большевик, не дійшовши до хатини, вернувся і теж пішов до тієї хати, де гостина відбувалася. Надійшла інша група

Шумним на наші мові запрошеньом Мар'ян і Христина попросили на своє вінчання гості і з краю, і з заграниці. Попросили і мене, жебы-м ім старостував. Гонорова то служба весільна, хоч не така аж легка, треба ей любити і о ній кус знати.

Надходить хвилинка, де треба вибратися до церквці. Молодих, як было видно, огорнув невимовний жаль, бо при тім важнім благословінню на нову дорогу житя, забракло татів і Христини, і Мар'яна — юж скорше лишили їх назавсе. Были за то мамы, братя, сестри і веце родини. Така юж ест тота весільна хвилинка, же вшыткы плачут.

До церкви в Морохові на шлюб зышлося дуже люди. Біло тыж дуже священників. Молодих вінчав декан з Сянока о. Олександр Дубец. Была то чудова шлюбна церемонія. Такы шлюбны, як був на-весні в Ждині і тепер тот — мало юж можна видіти. Пригадуют они нашы давынчы звычаі, традицію, котры в силу обставин змяняются, а при тім змянітьця і побутова культура лемків. Такы весіля барз цікавы передовсім для молодого покоління.

З Мокрого до Морохова ест два кільометры, але ныхто не сідав ани до авта, ани на віз — вшыткы ішли піше, як за наших дідів і прадідів. До церкви і з церкви весільний похід провадила лемківська капеля, тота сама, што грала на весілю П. Трохановского, а котрій верховодив Славко Трохановский. Ей бо грали і співали — трудно было ся налюбувати, а і приємно было іти. До того гудагы были позберани в наш дав-

ний лемківський одяг. Грали нам они і співали, співала весільна дружина і гості — вшыткы гостилися до білого ранку.

Были зме свідками народження новой родини і пили зме тыж, жебы першым був сын. А што буде, сын ци дівка — на хрестинах будемо видіти.

Буд Вам, доле, щаслива!

**Весільний староста
Фецько од Дуклі**

3 ПЕРЕМИШЛЯ — ДО КОШАЛІНА

Відомий дитячий хоровий ансамбль "Ромашки" з Перемишля (ми вже писали про нього в одній з попередніх "хронік") минулого року виступив на дитячому пописі, там де, далеко від рідної землі, живе багато засланих лемків, розкинутих по "Землях одзисканих". Про подорож і виступ "Ромашок" пише учасниця хору, Аня Чорна:

... 3 Перемишля ми виїхали 25 травня. Проводжали нас нашы батьки.

До Кошаліна ми приїхали з опізненням. Ще в дорозі ми з хвилюванням думали, як зустрине нас це місто, як вдасться концерт, яких дітей зустрінемо. Коли ми добралися до світлиці, нас радо і сердечно привітали організатори дитячого фестивалю. Нами опікувався милий і терпеливий провідник. Він розмістив нас по квартирах, де ми могли відпочити.

большевиків і знов пустились іти в напрямі тієї хатини. А Богданна їм навздогін:

— Куди йдете, товариші? Та ж цю хату вже кілька разів перешукали сьогодні. Настуню! Кидай роботу та погости їх варениками й "водкою".

Настуня на те тільки й ждала — зараз же повела "товаришів" до тієї гостинної хати.

І так щасливо проминула облава.

А чотовий Хрін лежав у тій бідній, обідраній хатині і в його втомлений голові аж роїлось від усяких думок.

За який час у хату вбігла Богданна.

— Як же вам, друже чотовий? Ох! Гарячка вас палить? Напийтесь бодай води, заки дівчата щось краще вам принесуть. А ввечорі перенесемо вас до іншої хати. Ото день мали ми сьогодні! Думали ми, що ось-ось вас знайдуть. Та чи тільки вас? В цьому ж селі заховали ми більше наших ранених стрільців. Та якось Бог милував та допоміг усіх зберегти. Ніодного большевики не знайшли. Але наїлись ми страху!..

Чотовий Хрін щось думав, безвладно перекинувши голову на подушку. І по хвилині надуми сказав:

— Спасибі вам за ваше сестринне відношення до

мене. Та смерть мені не страшна. Та й усі хлопці моєї четвертої чоти, як же славно билися вони! Що зробили з ними? Пишіть, друже Богданно, листа до командира Хоми, щоб заопікувався моєю чотою. Він же відносився до мене, наче до сина, то хай і їм стане батьком. Чого ж це ви так злякались — не хочете писати?

— Ні, не злякалась і написати можу, тільки дещо пізніше. А ви, друже чотовий, занадто вже хвилюєтесь. Вам передовсім треба заспокоїтись.

— Може і заспокоюсь незадовго, бо краще таки померти, як калікою — з безвладними руками тинятись по світу й навіть не мати змоги відплатити ворогові. Пишіть, друже Богданно! Небагато вже, мабуть, часу осталося мені. І як тільки напишете, зараз же священника попросите, щоб висповідав мене.

І Богданна писала все, що диктував їй чотовий Хрін. А як скінчила, вийшла, щоб вислати лист, по зв'язках, до сотні. Внедовзі вернулась і тоді перенесли чотового Хріна до чистенької хати, де ждав уже на нього священник.

По сповіді прийшов оглянути хворого д-р Шувар. Прийшли теж відвідати його й деякі друзі зі станичної старшини.

Дитячий ансамбль "Ромашки"
в Перемишлі

27 травня був гарним і сонячним днем. Нас завезли у театр, де було вже багато людей. Ми встигли тільки обмінятися привітаннями і кількома словами, як почався концерт. На сцену один за одним виходили дитячі колективи, і не було часу на докладніше знайомство, бо кожен хвилювався перед виступом.

Після концерту всі діти роз'їхались, і ми не встигли поділитися враженнями, не встигли

поговорити про свої дитячі справи. Шкода, що не було зустрічі усіх дітей, учасників Кошалінського дитячого огляду після концерту. Нам було б дуже цікаво погратися і поспівати усім разом у спільному колі.

Гостинні організатори на дорогу приготували нам пиття та їжу і провели на вокзал.

Коли вийшли перед хату, станичний сказав, що є наказ відставити чот. Хріна до місця перебування хірурга — д-ра Марти, бо, можливо, треба буде ампутувати йому руки.

— Пощо ж це? Чи іншої ради немає? Я берусь ходити біля нього й сподіюсь, що він ще володітиме своїми руками, — супротивлялась Богданна. — Чи як ви думаєте, докторе? — звернулась вона до доктора Шувара.

— Думаю, що лікування не таке вже й буде легке. Чи володітиме руками — теж непевне, проте треба пробувати лікувати. Все ж, лікуючи, можна мати ще якусь надію на видужання, а ампутувавши руки, не буде вже нічого. Хай уже чотовий Хрін залишиться під вашою опікою, Богданно.

Богданна і д-р Шувар вернулись в хату. Хрін, будучи на самоті, увесь час думав про бій, і тепер запитав:

— А як почувається командир Хома по такій страшній напрузі, по тім пекельнім бою? — І не отримавши відповіді, насторожився. — Чому ж нічого не говорите, докторе? Невже він теж ранений?

Доктор Шувар глянув на Богданну і потім повернув зір на Хріна й сказав:

— Не хвилюйтесь, друже чотовий, вам не можна хвилюватись. Командир Хома згинув у бою...

Сказані слова наче не доходили ще до свідомости чотового Хріна і він поставив питання:

— А що сталось з моєю чотою, не знаєте, друзі?

— Від вищого командування прийшов наказ демобілізувати сотні. Деякі частини вислати на схід, інших же стрільців звільнити зовсім, а зброю замаґазинувати.

"Ось чому Богданна така була схвильована, пишучи лист до командира Хоми"! — майнула, наче блискавка, думка в голові чотового Хріна. "Немає вже командира Хоми — поляг у бою. Поляг на те, щоб тепер здемобілізовано його сотню, що неменш славно билася від свого командира. Немає вже його, Хрінової, четвертої чоти. Нічого немає! А зброю, оту зброю, здобути таким важким зусиллям — замаґазинують і... ворог, як знайде, забере її"...

Болючий, гострий блиск прошив мозок і чотовий Хрін утратив притомність.

II. НА ЗАСЛАННІ

ТІ, ЩО ПЛЕКАЮТЬ РІДНУ МОВУ

Про відвідани українських рідних шкіл на польському Помор'ї (в колишніх Східніх Прусах) пише Міля Лучак. Її завваги могли б зацікавити і деяких вчителів українознавчих шкіл на еміграції:

Першою школою, яку я відвідала восени минулого року була школа з українською мовою навчання в Банях Мазурських. Рідної мови вчать тут троє вчителів — Анна Назарович, Марія Колач і Степан Беня.

На лекціях С. Беня відчувається якесь особливе, дуже тепле відношення вчителя до своїх молоденьких слухачів. Не видно дистанції, яку деякі вважають фундаментом співпраці вчителя з дітьми і молоддю, є щось глибшого, що цю працю гармонізує. Діти розуміють зміст його слів, з якими він звертається до них спокійно, а навіть кожний його жест і те, що він хоче сказати своїм зором. Люблять і шанують учні свого вчителя, а також серйозно ставляться до предмету. Аж приємно послухати, як учні гарно щебечуть рідною мовою і активно працюють на лекції.

В Анни Назарович я мала змогу побачити працю

з учнями першої і другої класи, тобто наймолодшими. Праця вчителя з дітьми цього віку дуже відповідає. Головне завдання це вивести дітей зі світу казок й іграшок та допомогти їм вийти на дорогу реального життя. Очевидно, цього не можна зробити відразу. Ми на маємо навіть права різноколірного, немов веселка, повного фантастики світу дитини, раптом замінити на буденний. Таке ставлення могло б назавжди зранити психіку дитини, яка в цьому віці дуже вразлива на всілякі зміни, тому у світ дорослих вводимо її поступово. Це розуміє вчителька А. Назарович, і тому свої лекції переплітає казками, відповідно ілюструючи їх кольоровими слайдами. Такі заняття притягають дітей!

У третій і четвертій класі українську мову вчить М. Колач. Вчителька велику увагу на лекції приділяє розмовній мові, а також літературі. Цьому присвячує належну частину лекції, але ніколи не забуває про граматичні вправи. На її думку граматики такий елемент для мови, як фундамент для будинку.

У Бартошицях на лекціях української мови побувала я у Дарії Якимець. Людина веселої і лагідної вдачі. Сама любить співати і цю рису виплекала у своїх учнів. Так як рідну мову полюбили вони рідну пісню. Хоч лекції відбуваються дуже пізно, бо діти ходять до різних шкіл і в різному часі кінчають заняття, але немає в них знеохочення до дальшої праці і це заслуга вчительки, яка переборює всякі труднощі відповідними заходами.

РЕФЕРЕНТКА УЧХ

Як здемобілізовано сотні, що брали участь у бою під Ліцавою, Тетяну призначено районою референткою Українського Червоного Хреста у східній частині Лемківщини. Вона негайно вибралась у призначений район. Йшла, минаючи села Надсяння. Увечорі заходила до будь-якого села на нічліг, а вранці маршувала далі.

Одного дня, пополудні, зайшла до Ліська. Цікаво приглядалась до міста. Давно тут не була. Ще перед кількома роками, під час літніх вакацій, вибралась була сюди з батьком. Радо була б залишилась тут на нічліг, але не хотіла звертати на себе уваги. Перейшла мостом на лівий беріг Сяну, минула невеличке село Гузелі й поступила на нічліг до сусіднього села Лучки. Молода привітна господиня радо привітала її у своїй хаті та гостила чим могла, а вранці, як Тетяна відходила, вручила їй маленький пакуночок, в якому було кілька кусників хліба з маслом і яблука. Зніяковіла Тетяна дякувала за милу гостину, а збентежена господиня виправдувалась, що краще не могла погостити.

Тетяна вийшла на дорогу. Це й була та головна дорога, що вела з Ліська до Балигорода. Глянувши на протилежний бік Сяну, очарована зупинилась, подивляючись могутню Чільню. Із-за верхів Чільні саме сходило сонце і своїм лагідним осіннім

промінням привітало її. Посміхнулась йому у привіт і, наче заворожена тією небуденною красою, рушила далі. Мабуть, тоді, перед роками, як переїжджала туди з батьком, не доглянула була тієї краси.

Раптом прокинулась із задуми. Ось немає вже чарівних стрімких узбіч гордої Чільні. Бо ж вона, оперезана срібною стрічкою Сяну, залишилась вже за Тетяною, яка, оглядаючись що кілька кроків, тужно прощалася з нею.

Дорога входила в долину річки Гочевки, що саме в тому місці впадає до Сяну. Минула село Гочву, а там і Новосілки. Здалека побачила село Мхаву, віддалене 18 км. від Ліська. Коло села стоїть придорожня капличка. Була вже декілька разів з батьком біля тієї каплички. Бо ж рік-річно на Спаса, у мхавській церкві відбувається відпуст. І в такий відпустовий день, із церкви йде процесія до тієї каплички.

Ставало холодно і Тетяна куталась у свій легкий літній плащик. Повіяв холодний вітер. Зривав пожевкли листки з дерев і кидав їх Тані під ноги. А вони здіймались, і наче брунатно-жовті метелики, підлітали вгору. І він, отой холодний осінній вітер нагадав їй, що то вже пізня осінь — початок листопада. Що це двадцять шоста річниця Листопадового Зриву. Вона ж не пам'ятає тієї події, бо її тоді ще й на світі не було. Зате добре пам'ятає, з

Дмитро Трояновський відомий усім учасникам курсоконференції для вчителів української мови. Його заняття цікаві під оглядом структури і змісту. Я трапила до нього на лекцію, темою якої були: "Дитячі роки Т. Шевченка на основі вірша "Мені тринадцятий минало". Вже сама тема дуже цікаво побудована. Бо життєпис Шевченка не взятий прямо з книжки і розказаний, а спертий на творі поета, — на тому, що про себе сказав Тарас.

Завдяки таким лекціям а також сердечним відносинам вчителя до учнів, пункт навчання в Семпополі є одним з найбільших у Польщі, бо рідну мову вивчає тут понад 40 дітей.

ЖИВУТЬ ЗАМОЖНО, АЛЕ... ТАМ БУЛО ВЕСЕЛІШЕ

У погідний осінній ден вибрав єм ся ровером до села Седльце, котре оддалене о 6 кілометрів од Любіна. В тім селі жиют собі газдове не зле, а меже ними і наши декотри лемки, што приїхали ту з Кроснянського і Новосанецького повіту.

Дев'ят років тому приїхав до того села Василь Кунцік. Походить він з Перунки, з Лемківщини.

... Початки його газдування били тяжки. Мав товди троє штук жевини и коня. Газда не наставлявся на годовлю худоби, бо, мав лем єден гектар луки, але обрабляв добрі землю, котра родива и мав за

того корист. В 1974 р. купив собі трактор и газдувати юж биво лекше.

Єст у Василя Кунціка и авто — "Вартбург" на штирі двері, має чим виїхати, коли му ся лем захоче, до міста, до родини і знайомих. Хочу ту зазначити, же Василь Кунцік бив членом гуртка УСКТ в Кемблові і членом хору, котрий провадива пані Базарник з Вроцлава. Єст теж постійним читачом "Нашого слова".

Чи жалую, же-м ту приїхав? — оповідат дальше газда. — Не жалую, хоц тяжко працюєме, але в Студзянках, де ми попередньо мешкали, зо своїма людми биво весільше. Тягне нас там до родини и знайомих. В Седльцах жиє нас сім лемківских родин, але маво ся знаме. Лем з єдним швагром Дубцом то сой помагаме го вшиткім...

РОЗШУКИ

Якщо хтось із читачів "Лемківщини" мав би знімок лемківського села Коростенька, то прошу прислати одну відбитку на мою адресу, а я заплачу радо всі кошти.

John Chawluk
74 President Road
Manchester, New Hampshire 03103

яким пієтизмом святкували вони, учениці учительської семінарії, кожного року річницю тієї великої історичної події.

Чверть століття минуло з того часу, як УГА стала до боротьби за право до своєї землі. Але... "встоятись не було сили..." А тепер вони, українські повстанці пішли в підпілля, щоб воскресити ту велику ідею. Та невже УПА зможе довершити того велитенського чину, чого не могли доконати дві з'єднані українські армії?!

І Тетяні враз стало лячно. Бо ж від часу, як пішла в підпілля і захопилась ідеєю визволення Батьківщини, оце може вперше реально уявила собі дійсність. І вперше вирішила, що тут може помогти лише чудо.

Саме наблизилась до тієї придорожньої каплички. Приклякла і гаряче молилась — просила всіх небесних сил, щоб помогли їм, українським повстанцям, доконати чуда, воскресити великий Листопадовий Зрив. Хіба ж не зможуть доконати такого чуда вони, молоді й завзяті? Чи ж під Ліщавою дві сотні УПА не доказали чуда, ставши до бою проти многократно численнішого ворога?

І ще молилась, щоб тим, які упадуть на полі бою, Господь послав геройську смерть, тобто, щоб вмирали вірні своєму гаслові: "Убий — не здамся!"

Помолилась і сіла на мураві біля каплички. Тепер щойно відчула, що вона не тільки втомлена, але й

голодна. Вийняла із клунка хліб та яблука і зі смаком спожила свій скромний підвечірок. Нагадалась їй молода газдина з Лучок, як вручала їй цей хліб з яблуками і перепрошувала, що нічого кращого в неї немає. Посміхнулась. Які ж щирі та добрі бувають наші жінки! Останнім діляться з повстанцями. Це ж певне, що та жінка здогадувалась, що Таня теж належить до повстанців, бо зовсім не питала її ані звідки, ані куди йде. Вечоріло, а їй треба було спішитись, бо ж до Балигорода залишилось ще кілька кілометрів дороги. А біля Балигорода її рідне село. Ох, як же хотілось відвідати батька!

* * *

Пізно ввечері застукала до батьківської хати.

— Хто там? — почула здивований батьків голос.

— Це я, тату, відчиніть!

Відчинились двері й Тетяна увійшла в хату. Привіталась сердечно й сказала:

— Не спите ще, тату?

— Не міг якось заснути, наче передчував, що ти, Ганю, прийдеш, — казав, приглядаючись до її приблідлого личка та до всієї втомленої постаті.

— Я тільки поступила, що провідати вас, тату, бо завтра вранці мені треба йти в дальшу дорогу.

Батько заходився, щоб прийняти свою одиначку.

— Лишіть це, тату! Я сама вже приготую дещо, а ви сідайте та поговоримо. А то ви заходитеся, наче біля якогось дорогого гостя.

ЩЕ ПРО КНИЖКУ "ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ"

Полиці наших приватних і публічних бібліотек минулого року збагатилися ще одною дуже цінною книгою. Сама назва цієї книги нам говорить про багаточінну вартість її і можна тільки подивляти Фундацію Дослідження Лемківщина за думку, яка зродилася в ній — видати оцей чудовий твір. Ця прекрасно оформлена, великого формату, книга свідчить про ще одно сповнене завдання лемків в Америці.

Вже в небагатьох карпатських селах, де живуть гуцули, бойки і лемки, нині залишилися стилеві споруди дерев'яного будівництва — церкви, дзвіниці, житлові будинки. Протягом минулих десятиліть чимало з них було, на жаль, попалено, зруйновано, і так загинули історичні документи про життя й культуру нашого населення Карпат (особливо Лемківщини), загинули пам'ятки його мистецтва і труду. Багато їх загинуло під час війни, а на протязі останніх років, на деколонізованих землях Лемківщини, ті церкви, що залишилися ще, були ограбовані з старовинних ікон і інших церковних пам'яток. Аж ось перед нами тут є ця книга з рисунками, які свідчать про майстерність українського карпатського населення.

Вивчаючи історичне минуле нашого карпатського краю, ми пізнаємо трагічну долю його населення і місцевостей у яких воно жило. Його стратегічна позиція є прокляттям нашого краю. На цьому вузькому просторі вже від віків велося завзяте змагання між українським автохтонним населенням і наїздниками-сусідами, які намагалися опанувати карпатський простір, руйнуючи місцеву культуру. Але наш твердий карпатський люд не здавався і культура його залишалась жива.

Тут, у Карпатах немає великих палаців чи замків або храмів, бо тут в економічному відношенні громади не були спроможні виконати великі будівельні роботи. Тому в цих районах плекалося майже виключно дерев'яне будівництво. Оскільки ще й бідність не давала змоги будувати великі церковні пам'ятки, та все таки увага була спрямована на вдосконалення композиційних, архітектурних та конструктивних деталей. Тому тут однакових церков, подібних до себе, не знаходимо, бо вони різняться типово у деталях. Гармонійне відношення до природнього довкілля надало цій архітектурі особливий характер, питомений тільки для нашого краю.

— Ти ж, Ганю, і є сьогодні моїм найдорожчим гостем, — зідхнув батько.

По вечері довго-довго говорили батько з дочкою.

— Ну, Ганю, час тобі відпочити, якщо завтра вранці вибираєшся в дальшу дорогу, — сказав і з якимось прихованим сумом дивився на свою дитину.

Ганя пильно розглядалась по своїй кімнатці. Все ніби так, як колись було, а однак не все. Ось нема книжок на етажерці, немає і знімок. Батько, слідкуючи за її поглядом, сказав:

— Книжки, фотографії та й портрет Шевченка я заховав перед отими польськими бандами, що тепер бушують по селах. Шафа стоїть порожня, бо твій одяг я теж заховав, щоб не забрали.

— Ой, а я хотіла взяти дещо з білизни, ну і одяг теплий, бо це вже зима наближається, — затурбувалася Ганюся.

— Не журись, Ганю! Візьмеш, що тобі потрібне, — сказав батько, пильно оглядаючи, чи вікно щільно заслонене. — Поможи мені тільки відсунути цю шафу подальше від кута.

Відсунувши шафу, він відкрив чотири шрубки, якими були прикріплені дошки до підстави підлоги і вийняв дві дошки.

— Це замість цвяхів я ужив шрубок, щоб не робити стукоту ні при відкриванні, ні при закриванні цієї ями, — пояснив він дочці, яка з цікавістю приглядалась до батькової роботи.

Нахилившись над отвором у підлозі, Ганюся побачила яму, а в ній оббиту бляхою скриню.

— Ну, а тепер, Ганю, бери, що тобі потрібне, — сказав батько, відчиняючи віко скрині.

Ганюся вибрала дещо з теплового одягу, а до того теплий плащ, светер і волічкову мамину хустину.

— Та й чобітки і рукавиці бери! — сказав батько, подаючи їй згадані речі, що були заховані в кутку скрині.

— А що в тому пакуночкові, обвиненому рушником?

— Це твоя касетка з фотографіями.

— А чи не могла б я, тату, поглянути на наші світлини, бо то Бог-зна коли вже їх бачитиму. А брати не можу, бо нам не дозволено носити зі собою нічого такого — ні знімок, ні письм.

— Тож оглядай, Ганю, тільки скоро, бо хоч захитати цю скриню та й заложити дошки, щоб яка біда не наскочила, — сказав батько, подаючи дочці касетку.

Оглядаючи знімки, вона найдовше приглядалась до тієї, де були вони всі: батько, мати і вона, маленька Ганюся, у матері на руках. Особливо ж придивлялась до стрункої та вродливої постаті матері, наче хотіла раз на завжди утривалити її в своїй пам'яті. Вкінці поглянула і на свою матуральну світлину й мимоволі завважила на відворотній стороні сторони написані слова: "Щирий привіт від Б."

Дерево було ідеальним будівельним матеріалом для виготовлення різних речей архітектурного характеру. Наприклад, для забезпечення тривкості, самої церковної споруди, будували високі дахи, щоб швидко стікала з них вода. Так само про забезпечення від холоду у досить зимному кліматі свідчать маленькі розміри вікон, захищених бічними дошками. Тому нема нічого дивного, що саме тут були створені перлини народної дерев'яної архітектури. Багатство лісів у Карпатах дає справді найкращий ґрунт для архітектонічної творчості. Тут, власне, життя людини починалось і кінчалось з вірністю волелюбним заповітам предків, відданістю справі батьків та нерозривною спілкою з деревом. Творець, тесляр чи будівельник ставив церкви на підвищеннях у селі або край села. Рідко вони розташовані в центрі населеного пункту, що творить ядро села. Більшість із них була добре ізольована від останніх будівель села з превентивних міркувань в разі пожежі. Біля церкви звичайно знаходилося й кладовище з простими хрестами.

Художнім та функціональним ядром храму є іконостас, який відокремлює середню частину церкви від вітваря. Інтер'єри є декоровані розписами, які нагадують нам музеї народного образотворчого мистецтва. В основу згадуваних оздоблень покладені зразки переважно візантійського мистецтва. Джерелом мотивів для іконографії було євангеліє.

В нашій частині Карпат можна запримітити

наявність східного типу церкви, відомого по цілій Україні. В дерев'яних церквах найяскравіше відображені також естетичні почуття нашого народу, його архітектурне мистецтво та технічна майстерність.

Дерев'яна архітектура українських Карпат є так оригінальна, як і її творець-народ. Всі архітектонічні витвори, які, виходячи із конкретних умов та власного досвіду народу, були створені для житлових, господарських, культових або інших потреб, вражають своєю простотою та красою. Крім практичності, в народньому будівництві яскраво відбилися також художні та технічні здібності наших предків. Якраз тому Фондація Дослідження Лемківщини приділила цим пам'яткам належну увагу. В останньому часі питання охорони народніх будівельних пам'яток на Лемківщині зовсім занедбане. Спричинилися до цього соціальні зміни земель під польським режимом у зв'язку з якими доходить до поступового зникну давнього життєвого середовища. Від 1945 року наші села зазнали та невпинно зазнають далі у своїй побудові великих втрат, які пов'язані головню з насильним вигнанням лемків із Лемківщини. Тому редактор і видавці книги "Дерев'яна Архітектура Українських Карпат" добре спричинилися до того, щоб науково зберегти від загибелі культурно-історичні цінності, показати світові нашу українську ідентичність та утривалити найцінніші пам'ятки матеріальної культури для майбутніх поколінь.

— Хто це написав, тату? — враз зацікавилась.

Не знаю. Нікого тут не було, — здивувався батько. — Та ні, що я кажу? Хтось таки тут був. Ще в літі, впродовж двох днів, стояла в нашому селі повстанська сотня. Командир тої сотні був у нас на квартирі. Можливо, що це він і написав ці слова, бож тоді ця фотографія була ще на етажерці.

— А не знаєте, тату, яке було псевдо того командира?

— Не знаю, Ганю. Хлопці звертались до нього "Дружекомандире!" — це й усе, що знаю. Сам він не сказав, як його звати, а я не питаю, бо ніяково було. От "командир" та й тільки! Хіба ж не досить?

— А вжеж досить! А який він був?

— Молодий, пристійний, а такий ворушкий, що одної хвилини не міг спокійно всидіти. Мене тільки дивувало, як це хлопці слухали такого молодого командира. Але дисципліну то він тримав, не гірше якогось старого досвідченого генерала. А стрільці не тільки слухали, але й любили його. Ну, але тобі, Ганю, треба йти спати, бо пізно вже. А може б ти хоч на один день залишилась! Відпочила б та й поговорили б ми собі...

— Не можу, тату, бо ж завтра я вже мушу бути в призначеному місці. Такий наказ...

— Як наказ, то й наказ! — зітхнув батько.

Дивлячись на втомлену постать своєї одиначки, батькові хотілось запитати, чи довго ще вона буде

спроможна виконувати накази на тій важкій кривавій дорозі, яку сама собі вибрала? Чи вистачить їй сили до тієї важкої нерівної боротьби? Хотілось запитати та не питаю, бо не мав ані сили, ані відваги гасити її юного запалу, затемнювати блиску її золотих мрій про визволення Батьківщини. А, може, ще й тому не питаю, бо пригадалися йому слова того молодого командира, який квартирував у цій кімнаті: "... Хоч і загинемо у нерівній боротьбі, то хай ворог знає, що це наша українська земля та що вона мала й матиме своїх оборонців. Хоч і впадемо, то не здамося!" Так сказав той молодий командир. А невже його доня інакше думає і відчуває? Всі вони, оті молоді завзяті боєвики УПА хоч і згинуть, то не здадуться. І чи ж він, батько, може тут щось говорити? Чи ж може ставити свої холодні, тверді завваги проти цього юного запалу, проти цього непереможного пориву до волі? Він тільки важко зітхнув і сказав:

— Добраніч, Ганю!

Хоч Ганя й пішла спати, проте нескоро заснула. Так і стояли перед очима слова, написані сміливим почерком на її світліні. Переходила в пам'яті всіх командирів повстанських загонів, тих яких знала, як теж і тих, про яких тільки чула, та ніяк не могла здогадатись, хто це міг би бути. Оте загадочне "Б" так і давало спокою. Чи була це початкова буква імені, чи, може, псевда?

Продовження буде

ЗАМІСТЬ ВЕСІЛЬНОГО ПРИВІТУ

Чикаго, в квітні 1980 року

Дорогі друзі!

Сьогодні день Вашого родинного свята — вінчання Вашого сина Ореста.

Для МОЛОДОЇ ПАРИ це день радості, надій, молодечих поривів та плянів. Бажаємо нашим МОЛОДЯТАМ багато щастя, радості, взаємної любови та виrozumіння, а понад усе Божого благословення.

Для Вас, дорогі наші, Марто й Миколо складаємо щирі ґратуляції. Ми хотіли б бути разом з Вами в цей день, ділитись Вашою радістю, пригорнути та пригадати наші спільні переживання в минулому.

В цей день згадаєте батьків, родину, в цей день згадаєте нас, а ми Вас, бо ми найближчі друзі, бо нас з'єднала велика ідея праці й боротьби за волю країни.

І стане перед Вами незабутня ЛЕМКІВЩИНА. Пригадаються рідні села, хижі, ґруники, кичері, магури, гірські потічки, круті стежки, ліси — бори, незабутній Бескид. Із вдячністю згадаєте наших добрих лемків, з якими ділили спільну долю й недолю.

Перед Вашими очима пройдуть Ваші друзі спільної боротьби — члени надрайону, районів, кущів і станиць. Пригадаються воїни лемківських сотень УПА.

А Тобі, Марто, стоятиме перед очима Твоя машина до писання, стукіт черенок, довгі звіти та лісові пеньки чи звалені дерева, що були для Тебе столом до писання.

А Ти, Миколо, побачиш свій район, пригадаєш друзів, згадаєш дні боротьби на зеленій Лемківщині. Перед очима стоятиме Криниця, Риманів, Зиндранова, Барвінок, Дарів, Воля — цілий шостий район.

В пам'яті назавжди остане жакливе виселення, нерівна, але завзята боротьба та руїна Лемківщини.

Згадаєш, Марто, важкий перехід кордону через Сян, большевицьку дійсність на рідних землях, жорстокість над Україною.

А даліше прийде великий Рейд на Захід, чужі території, високі гори, великі ліси, далека, далека дорога.

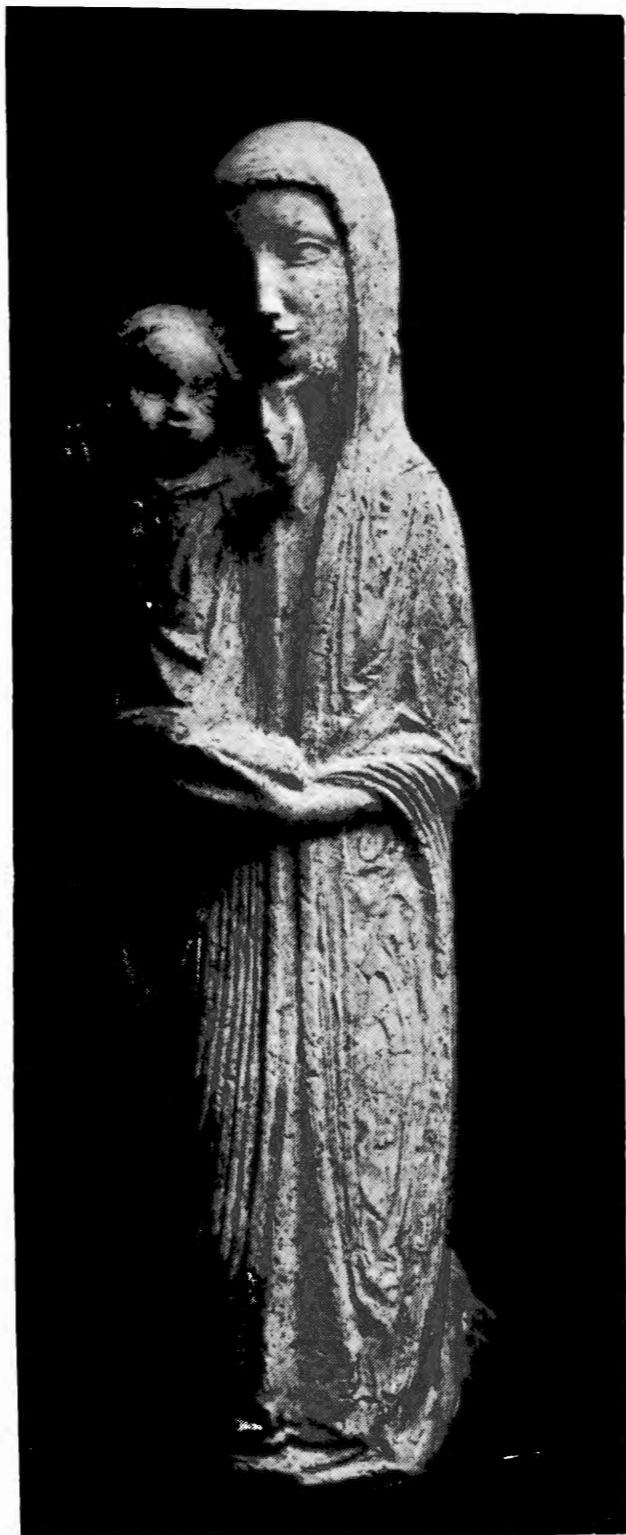
Як воїни Української Національної Революції Ви виконали свої обов'язки чесно й прикладно, віддаючи Україні всі свої сили, а на еміґрації даліше продовжували розпочату боротьбу.

Беріть приклад із Ваших Батьків! Ідіть їхніми слідами! Ви діти батьків-лицарів, тож продовжуйте їхню працю для здобуття волі Україні!

ВІТАЄМО всіх весільних гостей, а МОЛОДІЙ ПАРІ та нашим друзям МАРТІ й МИКОЛІ ФІЛЯМ засилаємо через океан ґрімке — дружнє — МНОГАЯ ЛІТА!

Ваші друзі

Степан і Надія Голяши

Михайло Черешньовський — різьба
Мати Божя з Ісусом

УКРАЇНСЬКА ВЕСНЯНКА

Сон-це АРВЬ-ЗА-МУ-рив-шись по-пав-ло став кдм ВЕ-чір МАГ-НИИ су-тін-ком
 ро-зиц-шавь се-ло-ч Я-бу-чи. Чи-ка квіт-ка ні-гай да-ють-ся весна
 пах-нуть кві-ти, пах-нуть кві-ти роз-кві-ла бес-на АР-АР АР
 роз-кві-ла бес-на

Сонце, ледь занурившись, поплило ставком,
 Вечір легким сутінком розійшовсь селом,
 Яблуні завітчані гойдаються в снах,
 Пахнуть квіти, пахнуть квіти — розцвіла весна.

Ой, чи знає яблуня, що рожевий цвіт
 Пахощами ніжними переповнив світ?
 Пахощами сп'янене серце аж співа —
 Пахнуть квіти, пахнуть квіти — розцвіла весна.

Солові заходяться місяцю співать,
 Роси на травиночках світять, мерехтять.
 Не знайдете кращого в світі ви ніде,
 Пахнуть квіти, пахнуть квіти, все кругом цвіте.

Не шепчи, кохана, слухай солов'їв,
 Бо це все однаково я би розповів.
 Ох, які медовії пелюстки-уста...
 Пахнуть квіти, пахнуть квіти — винна в цім весна.

З ТОВАРИСЬКОЇ ХРОНІКИ

ПРИВІТАННЯ У ВЛАСНІЙ ХАТІ

Ярослав Вайда і сім'я його — це нові члени нашої лемківської громади в Торонті, бо приїхали вони до нас лиш три роки тому. І хоч напевне нелегкі були початки їхнього перебування в Канаді, країні новій і чужій для них, вони зразу ж таки включилися в українське й лемківське організаційне життя. Незабаром після їх приїзду молоді доні п. Вайди, Тамара і Єва, виступили успішно в дуеті на відзначенні 30-ліття трагедії Лемківщини, насильного виселення лемків із рідної землі. А нині Ярослав Вайда працює секретарем у торонтському Відділі Об'єднання Лемків Канади.

Коли наприкінці минулого року сім'я Вайдів спровадилась до власного дому, її друзі з ОЛК скористалися з цієї нагоди, щоб привітати нових домовласників у їх власній хаті — спільною товариською зустріччю.

Зустріч відкрив організатор її, п. В. Сибидло, вітаючи господарів і гостей і пропонуючи відспівати "многоліття" новим домовласникам на їх новому господарстві. Голова торонтського Відділу ОЛК п. С. Баб'як у своїй промові вітав господарів як зразкову

українську сім'ю, привітав також їхню матір, п. Пелягію Кренцу, яка тільки недавно приїхала з Польщі, а наприкінці передав пп. Вайдам скромний дарунок від громади — образ Тайної Вечері в стилевих різьблених рамках. Далі промовляли ще й інші гості, м. ін. Голова Головної Управи ОЛК, мгр. Максим Маслей.

За смачною перекускою, приготованою панями з ОЛК і в дружній атмосфері всі весело проводили час. А на закінчення цієї милої зустрічі було зорганізовано маленьку збірку на потреби української преси і зібрані гроші розділено по-половині — 30 дол. на торонтський "Гомін України" і 30 дол. на журнал "Лемківщину".

Ми хочемо побажати сім'ї Вайдів багато щастя в їхній хаті і висловити подяку всім учасникам збірки за їх зрозуміння ваги українського друкованого слова.

С. Б-к.

"Дерев'яна Архітектура Українських Карпат" — монументальна книга Лемківщини — найкращий подарунок Вашим приятелям!

СВЯТ-ВЕЧЕРЯ 5-ГО ВІДДІЛУ ООЛ У ІРВІНГТОНІ

Як і минулими роками, 5-тий Відділ ООЛ в Ірвінгтоні влаштував 19 січня 1980 року спільну Свят-Вечеру. Хоч відбулася вона не перед Різдвом, а на Йордан, то вона зворушливо нагадала всім членам Відділу й запрошеним гостям прадавні різдвяні звичаї нашого народу і його лемківського племені, яке нині, на жаль, у великій більшості примушене святкувати рідні свята на чужині, бо воно вигнане ворогом із рідної землі.

Вечеря відбулася дуже врочисто, в приміщенні ірвінгтонського народнього дому. На гарно застелених столах стояли свічі в свічниках, перев'язані синє-жовтими стяжками — і чорними — на знак жалоби по неprisутніх близьких і по втраченій батьківщині. На першому столі було поставлено невелику в'язку пшеничних колосків, яка нагадувала нам традиційного "дідуха" з рідного краю. Свято відкрив заступник голови Відділу п. Іван Нищит, вітаючи присутніх традиційним "Христос Раждається!". Далі він передав слово п. Йосипові Сороці, який коротко розказав про наші давні різдвяні традиції. Він казав, що хоч ми не можемо святкувати всі разом із нашими рідними, на рідній

землі, то наша традиція дасть нам силу зберегти єдність у розсіянні і перебути лихо. Далі п. Сорока просив присутнього пароха Ірвінгтону, о. Михайла Кучм'яка, поблагословити молитвою нашу вечеру. Отець парох проказав молитву і колядою "Бог предвічний" почалась наша вечеря. Наші чепурні господині — членкині Відділу раділи, що стільки багато людей зібралось, що не змарнуються їхні смачні традиційні страви. Далі п. Юліян Котляр з Пассейку говорив про завдання й цілі ООЛ, а п. Василь Манько привітав нас дзвонами з усіх міст України, між іншим із Сянока. Всі присутні весело підхопили коляду, де співається про всі українські племена — і бойків і лемків і волиняків і полтавчан. Всі їли смачно й весело проводили час, бо й музика пригравала до танцю. Лиш жаліли всі, що наш голова Відділу п. Іван Ющак не мав можливості взяти участі в цій приємній вечері — бо він занедужав, і в усіх імені йому висловила співчуття пані Марія Сорока. Всім так приємно було, аж не хотілося розходитись додому. Ми мусимо бути вдячними управі Відділу й особливо паням-господиням за те, що вони влаштували нам цю врочисту й дуже приємну імпрезу.

О. С.

*Різдвяна зустріч 5-го Відділу ООЛ в Ірвінгтоні
Гості за почесним столом (від ліва): Йосип Сорока,
Василь Манько, о. парох Михайло Кучм'як, Іван Нищот,
Марія Дупляк, Степан Дупляк і Іван Хомко (троє останніх
— гості з Пассейку).*

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ 1-ШОГО ВІДДІЛУ ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ В ТОРОНТІ

9 березня 1980-го року відбулися річні загальні збори 1-шого Відділу ОЛК в Торонті. Зборами провадила президія в складі — голови інж. М. Маслея і секретаря п. Павла Лопати. Про діяльність Відділу за минулий рік звітували члени уступаючої управи. Хоч не єдиною, але головною темою звітів і зборів була справа оселі "Лемківщина". Проблема цієї оселі тягнеться за торонтськими лемками вже майже сім років і по сьогоднішній день вона ще не знайшла розв'язки. Можна тільки сподіватися, що наша централія — Світова Федерація Лемків — власним авторитетом допоможе нам довести цю болючу проблему чим скоріше до задовільного розв'язання й таким способом дозволить нам вести далі успішну організаційну роботу для сповнення важливих і потрібних завдань нашої ОЛК.

Після довгої й місцями драматичної дискусії, збори схвалили абсолюторію уступаючій управі й вибрали нову управу в такому складі:

Голова — Степан Баб'як, його заступник — Семен Морох, секретар — Ярослав Вайда, скарбник — Теодор Колос, до культосвітньої референтури — Павло Лопата, Дмитро Купер і Микола Марин, до організаційної — Володимир Сибидло і Іван Репенда, до суспільної опіки — Іван Тиханич і Еміль

Баюс, до товариського суду Юліян Пудельський, Антон Попович і Володимир Гануляк, Обрано також окремих комітет, що займатиметься справою оселі "Лемківщина" в складі: Теодор Колос, Володимир Сибидло і Юліян Пудельський.

Новообраний Голова Відділу в заключному слові підкреслив, що чисельна й активна участь членства Відділу в цих зборах свідчить, що ми всі глибоко відчуваємо трагедію нашої рідної Лемківщини. Вона завжди була й завжди залишиться невід'ємною частиною України, хоч як завзявся наш ворог насильно перетворити її в "рдзенне польське" землі. Ми боліємо долею наших українців-братів у Польщі, які насильно вигнані з рідної землі, розсіяні між чужинцями, засуджені на тотальне винищення, позбавлені елементарних людських прав. У нашій дальшій праці ми — не зважаючи на інтриги ворожої агентури в наших рядах — мусимо старатися дати свідоцтво світові про кривди, яких зазнає українське населення в Польщі.

Доцінюючи величезне значення для нас нашого друкованого слова і роботи, яку виконує в цій ділянці Фондація Дослідження Лемківщини, збори **схвалили скромну пожертву на потреби ФДЛ у сумі 100 доларів.**

Ярослав Вайда

3 ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Помор'я, грудень 1979 р.

Добрий день!

... З цілого серця сердешно дякую, зробили Ви мені велику несподіванку...

Якщо дозволите, я напишу Вам дещо про себе. Я студент Рільничої Академії, другого курсу, живу в Н. у Домі Студента. Рідну мову вивчав у Б. в українській школі ім. Івана Франка, а пізніше в "середній школі" в загально-освітньому ліцеї в Лігніці (4 роки). Там я до глибини пізнав і вивчав українську літературу. Брав також участь у танцювальному гуртку — ми їздили по більших скупченнях наших людей із програмою народних танків. Здобуті вмілості тепер передаю молодшим — дітям, працюючи в УСКТ. Як досі, то зумів якось давати собі раду і з власною наукою і з культурною працею в УСКТ. Мої плани в близьких місяцях такі: добре підготувати танцювальну групу дітей до концерту, присвяченого Тарасові Шевченкові і пізніше — до більшого попису дитячих ансамблів у червні 1980 року.

Бажаю Вам усього найкращого
Н. Н.

Universidad Interamericana de Puerto Rico
Recinto de San German

Вельмишановна Редакціє!

Побачивши перші числа "Лемківщини" під час відвідин у нашого батька, ми були заскочені різноманітністю тем, кількістю світлин і малюнків, високою якістю статей у Вашому журналі. Тому залучуємо 10 дол. на дворічну передплату і 10 дол. як пожертву на Фондацію. Бажаємо Вам дальших успіхів.

З пошаною
Богдан і Оленка Сацюки

Від Редакції: Мусимо зазначити, ані п. Богдан, ані пані Оленка Сацюки не є лемківського роду — але ж їх лист є дуже характеристичний для того при-знання, з яким зустрілася поява нашого журналу, його форма і зміст, серед загалу вибагливих українських читачів.

Едмонтон, січень 1980

Шановна Редакціє!

Дуже Вам дякуємо, що прислали нам журнал "Лемківщина", ми його любимо, бо в ньому є більше цікавого ніж у тих "Лемківських вістях", пересилаємо

3 МАНДРІВКИ ПО ЗАХІДНІЙ ЛЕМКІВЩИНІ

У листопаді минулого року співробітниця "Нашого Слова" і. Ірина Богун зідвідала околиці міста Криниці й села положені в долині річки Камениці в повіті Новий Санч. Подаємо її цікаві враження з теперішньої дійсності в Західній Лемківщині і згадки про її історичне минуле.

СОЛОТВИНА КРИНИЦЬКА

Село Солотвина — нині вже не «Солотвина», а, після адміністраційного його приєднання до міста Криниці, перейменоване на «Криницю Гурну», так як «Криниця — село» стало «Криницею Дольною». Сюди можна вибратися з центру міста на недовгу пішу прогулянку.

Вулицею Б. Берута доходжу до Солотвинського парку. Тут б'є джерело популярної столової мінеральної води, що відома в цілій Польщі під назвою «Солотвинка». Ще недавно воду цю можна було пити, тут, на місці, але відколи діє на криницькому "Дептаку" новий павільйон мінеральних вод, «Солотвинку» спрямовано рурами до центрального крану. Місцеве джерело в Солотвинському парку закрито на глухо.

За парком дорога моя веде ліворуч, в глибокий яр. Село тягнеться вздовж потоку тієї ж назви. Після кількадечних дощів дорога стала болотистою мазукою, яку на додаток «роз'їхали» дощенту грузовики, що возять туди матеріяли для будівництва канатної дороги для лещатарів ("wyciąg parciarski") на Яворинку, найвищий в околиці верх (904 м). В дальших плянах — будівництво туристської бази для любителів зимових видів спорту. Правда, Солотвинка — це не Закопане, але і не всі лещатарі є кандидатами на олімпійські змагання.

Зустрічні люди забруднені по коліна, грязюка скрізь і годі її обійти. Після короткого вагання чалапаю далі в наміченому напрямку; треба користати з того, що вітер трохи відігнав хмари, бо завтра знов, можливо, піде дощ.

Майже на самому кінці села, на узбіччі серед дерев, замаячили бані дерев'яної церкви. Якраз

відправляється Богослуження (сьогодні неділя), чути голос ксьондза і органи. Двері відкриті, можна зайти. Власне в цьому я й була зацікавлена. Заглядаю, і, вражена несподіванкою, швидко покидаю святиню. Через мить огортає мене навіть сумнів, чи це дійсно будівля, якої шукаю? На жаль, помилка неможлива. Ззовні церква — всередині костюол. З давнього церковного устаткування не залишився ані іконостас, ані ікони, нема абсолютно нічого, що нагадувало б про східний обряд, для якого побудовано цю церкву в 1887 р. Цілому інтер'єру разом з віттарем надано повністю характер латинського костюола.

За мною виходить назовні двоє парубків. Запитую їх, коли був проведений цей «ремонт». Здивовані відповідають, що, на їх думку, всередині будівлі було так «завжди». Значить — давно. І ксьондзи в Солотвинській парафії мінялися вже кілька разів, а кожний з них вносив свої індивідуальні концепції "прикрашення" храму.

Церква в Солотвині

передплату на 1979-1980 роки. Радіємо, що тут на чужині знайшлися такі, що цікавляться й описують наше гірке життя в часі війни і вигнання, бо ми самі добре тямимо, як нас у 1947 році переселили на "земе одзискане", цебто на землі залишені німцями і страшенно знищені поляками. Там у хаті не було ні вікна ні дверей, а бідні лемки мусили тяжко працювати, щоб зробити хату хатою, не один день довелось робити їм у голоді й холоді.

Остаємо з пошаною

Степан і Анна Пованда

Вище церкви розташований цвинтар. Тихі могили з кириличними написами тут уже в абсолютній меншості...

(У "Шематизмі греко католицького духовенства Апостольської Адміністрації Лемківщини" з 1936 року читаємо про село Солотвину:

"Церква Покрова Прсв. Богородиці, збудована 1887 р., відновлена 1932 р., в доброму стані.

Число душ Греко-католицького обряду 685, латинського 514, православних 16, сектантів 8, євудів 177.

Самостійний сотрудник о. Володимир Михайло Махник, народжений 1881 р. Школа однокласова, дво-мовна, збудована в 1907 році.

... На основі солотвинських метрикальних книг і народніх переказів можна припускати, що початок оселі й парафії в Солотвині сягає XVI-го сторіччя").

КОРЧМА НА ПЕРЕХРЕСТІ ДОРІГ

Почавши від Солотвини асфальтова дорога пнеться все вгору і вгору. З лівого боку височіє верх «Яворинка» (904 м.), з правого — «Гавриляківка» (782 м.), Автобус помаленьку бере поворот за поворотом, аж поки серпентина не виводить нас на перевал біля лісничівки. Поруч декілька хат присілку Контева, а дещо далі — перехрестя доріг. З цього пункту можна поїхати далі в напрямку Нового Санча або Грибова, або повернутися до Криниці окржним шляхом через Мохначку і Тилич. До початків XVIII ст., коли Криниця була ще малозначущим селом, а про курорт і гадки не було, шлях Новий Санч — Мохначка — Тилич і далі на Бардіїв — Кошиці, був куди важливіший і рухливіший.

В XVI-XVII ст. на цьому перехресті доріг стояла широковідома недоброю славою корчма. Любили тут перебувати "збійники". Корчмар був у них «свій», давав їм гостину і, вмів остерегти від несподіваної для них загрози.

Одначе "збійники", звані на Лемківщині також "бескидниками", не були звичайними грабїжниками чи бандитами в цьогочасному розумінні слова. Причиною "збійницького" руху були несправедливість і пригнічення гірського населення. Поширився він на всі Карпати від Гуцульщини (Олекса Довбуш) по Татри (Яносік і Ондрашек). На Лемківщині добували слави Василь Чепець, син дяка з Грибова. Матвій Квочка та більш відомий за них Андрій Савка, родом із Пряшівщини. В туристських путівниках згадується, що ця трїйця "збійницьких" ватажків бувала частими гїстьми ославленої корчми. Озброєні рушницями, сокирами, вилами та косами загони їх, до яких часто приєднувалося і місцеве населення, нападали на шляхетські фїльварки, забирали коней та зброю, мстилися за кривди, заподїяні їм та панським крїпакам, визволяли з тюрем ув'язнених товаришів. Гноблені лемківські селяни вважали

Церква в Душатині (Сянїк) — 1736 р.

"збїйників" своїми визволителями і на тему їх подвигів складали пісні та легенди.

На розвиток "збїйницького" руху великий вплив мала визвольна боротьба в Україні 1648-1654 рр. До того часу "збїйницькі" загони діяли окремо, але весною 1649 р. всі вони об'єдналися і обрали своїми отаманами Андрія Савку та Василя Чепця. Назрївало на Підкарпатті загальне селянське повстання.

Коли в червні 1651 р. Олександр Костка-Наперський захопив замок у Чорштині над Дунайцем, очікуючи приходу угорських військ Ракоці, Савка та Чепець приєдналися до нього.

Посадження Ракоці на краківському троні — це був фрагмент далекосяжних плянів Богдана Хмельницького. Скориставшись внутрішнім політичним розладом Речі Посполитої за Яна Казімежа, гетьман задумав таким чином приборкати самоволю польської шляхти, зокрема тих магнатів, що безпощадно визискували українських селян у своїх маєтках в Україні. Хмельницький мав у Польщі біля 2 тисяч своїх агентів, завданням яких було агітувати польських селян до збройого антифеодального повстання, посилаючись на приклад успішних таких же дій на Україні. Ця диверсійна акція, яку в 1649-1651 рр. очолював козацький

полковник Стасенко, повинна була зв'язати руки шляхетському війську, яке готувалося до нового походу на українські землі.

Акція ця мала дійсно деякий успіх, про що засвідчують селянські повстання у Великопольщі та на Підгаллі, але не повний, бо Ракоці у вирішальній хвилині відкликав похід своїх військ на Краків. Наперський, сторонник Хмельницького і, можливо, один з його агентів, даремно вичікував у Чорштині приходу угорців. Після довготривалої облоги замку драгунами краківського єпископа Гемблецького, Наперський вкінці був схоплений і покараний у Кракові на паль. Савка і Чепець врятувалися від смерті і продовжували очолювати збійницький рух. Загони їх діяли водночас у різних закутинах Підкарпаття, чим дезорієнтували шукаючих їх драгунів. Коли однак залякана шляхта змусила короля негайно вчинити розправу зі збійниками, відділ піхотинців ротмістра Подолінецького з Нового Санча обложив у травні 1654 р. містечко Каменицю, де Савка з товаришами чинив героїчний опір. Савка був смертельно поранений, його вхопили і привели до Мушини, де згідно з судовим вироком він був посаджений на паль. Разом з ним загинув, правдоподібно, Чепець.

Давним-давно повішено корчмара, а корчма його, що стояла на роздоріжжі «трьох шляхів широких, що зійшлися до купи» — як співають у народній пісні — пішла з димом. Не залишився по ній слід, от тільки що в письмових скаргах купців та в судових актах міста Мушини. Сьогодні тут тихо та спокійно. Серед дерев стоїть новий ресторан, який — ніби для затертя давніх неспокойних спогадів — носить назву «Ціхи Концік».

ГУТА КРИНИЦЬКА

Від автобусної зупинки на перехресті доріг, де колись стояла "збійницька" корчма, — прегарний вид на долину річки Камениці та на Яворинські полонини, де літом випасаються вівці. Багато тут усюди пасік; це одне з традиційних місцевих занять, що їх перейняли від лемківських газдів нові

поселенці навколишніх сіл. Завдяки цьому ні в Криниці, ні в інших сусідніх курортах мед не важко купити.

По той бік Камениці видніють хати села Гута. Назва села пов'язана з гутою скла, що тут існувала і працювала для єпископської резиденції в Мушині. Згадує про неї інвентар з XVII ст. Була вона однією з чотирьох гут скла на території т. зв. «Мушинської держави» (крім неї, працювали ще гуті в Солотвині, Поворознику та в самій Мушині) і постачала аж... 100 штук шиб на рік.

З нинішньої точки погляду — це смішно мало. Попробуймо однак перенестися в своїй уяві в той XVII-ий вік і оком сучасника оцінити розмір потреб мушинського двору в шибях.

Єпископський «двір» — це був в першу чергу замок на горі Баштовій. Сьогодні там самі руїни, але й з них видно, що замок носив оборонний характер і осклених вікон не міг мати багато.

До «двору» належав будинок старости, який управляв «Мушинською державою» з уповноваження єпископа, бо цей останній перебував більше у Кракові біля короля. Далі — невеличкий будинок мушинського суду і житлові забудовання для «пахолків» та «гарників», себто єпископської сторожі.

Не кожного року переходили через Мушину ворожі війська, що жертвою їх дій падали, між іншим, вікна. А потреби старости залишалися незмінні: по сто шиб з чотирьох підлеглих йому гут скла, себто щорічно чотириста шиб до вставлення у вікна... Ну й весело жилося в мушинському «дворі» в той час! Не по тверезому-ж бо летіло скло в такій кількості.

В окружному музеї в Мушині експонується на видному місці текст «фрашки» польського поета доби ренесансу Яна Кохановського (жив 1530-1584), присвяченого мушинському старості Станіславу Кемпінському, яка починається словами:

"O starosto na Muszynie,
Ty się znasz dobrze na winie".

Ця присвята якже характерна для тогочасного стилю життя польської шляхти.

Продовження буде

БОГДАН ІГОР АНТОНІЧ

ТЮЛЬПАНИ ДВА...

Тюльпани два, мов ти зо мною,
на двох краях життя пустелі
даремне кличуть, лиш водою
йдуть світла золоті тунелі.

Червоне полум'я двох квітів
крізь сіру тіль, крізь сіру тишу.
Так родяться мистецтво й міти
із туги за далеким, вищим...

За кращим, більшим, за незаним,
що підняло б над світу низом.

Два райські птахи — два тюльпани —
карає ніч за мрії безум.

Червоне полум'я двох квітів
просвітлює сіряву сутінь,
червоне полум'я тюльпанів —
цвісти, горіти, проминути.

СЛОВО О РІДНЫМ КРАЮ

Тум-м цілував спрагло
Воду у потоці,
В небі гвидів сонце,
Як зіницю в оці.

Ту я ярец косив,
А там сіно грабав,
Ту я край свій рідний
Раз на все сподабав.

Тут буяло поле,
Думка дозрівала,
Ту ж ты моя доле,
Бідно ся почала.

Ту-м задумав любо
Цілий світ обняти, —
Так любити вчыла
Лемковина-мати.

Ту мі так приємно
І до болю мило:
На тій землі наше
Племя ся родило.

Одтыль в світ округлий
Одїхали лемкы.
Взяли з собом образ
Своїх гір рідненькых

На додаток тугу
В серце собі вкляли,
Бо одвічно горы
Ден і ніч кохали.

Ту я смуток гвидів,
Як прихмарив люди.
Як уж выїжджали,
Жаль розперав груди.

Ту я молоденький
Зронив слезы срібны,
Як ем ся розставав
З вами, люде рідны.

Ту я личком теплым
Припав до земличкы,
Котра мі давала
Хліба і водичкы.

Жыв я не розкішно,
Тяжко споминати.
Та не можу матер —
Землю не кохати.

Люде ньом рядили,
Люде ей краяли.
Были кус богатшы,
Были — нич не мали.

Старовинна лемківська ікона
Ісус Христос — 15 ст. Село Мулик

Але любив каждый
Гніздо де ся вродив,
Де найперше памят
Мозок розгородив.

Было, допікали
Людям нужда, горе.
Край лишали в смутку,
Ішли гет за море.

Но і там любили
Лемковину рідну —
Добры діти матір
Любят хоц і бідну.

"LEMKIVSHCHYNA"

NO. 6 (3/1980) — SUMMER 1980

CONTENTS

S. MANDZELAN — "AND OUR HEARTS HAVE NOT YET TURNED TO STONE" 1

• The author, one of the Lemko exiles in the far western areas of communist Poland, describes the deep, tearful emotions felt by those Lemko expatriates while listening to their native melodies brought to them by the renowned Ukrainian choir "Zhurawli" ("The Cranes").

O. PYTLAR — "MYKOLA HORBAL — A TRAGIC BIOGRAPHY" 3

• The young Lemko poet and composer had been exiled into the Soviet Union with his family when he was still a child of six years of age. However, he never forgot his native Lemko land and wrote beautiful songs in the native dialect. He became a victim of Soviet persecution, survived seven years of concentration camps and Siberian exile in the Seventies, and in January this year was condemned again to five years prison on trumped up criminal charges.

B. I. ANTONYCH — "THE VILLAGE"

• a warm, sunny midsummer day in the Carpathian village.

I. SAWYCKA — "ST. JOHN'S FIRE" 5

• Ritual fire burning on St. John's midsummer night in Lemko land.

S. A. PELC — "A PIONEER PRIEST" 6

• The story of early Ukrainian immigrant mine workers' struggle and their spiritual leader — a priest — is told by one of the original founders of the Lemko social movement.

M. YAKYMIK — "THE MOUNTAINS" 6

• a sentimental remembrance of the far away Carpathian landscape.

V. OLHOVYCH — "THE UNWRITTEN DIARY" (Contin.) 7

• Nykyfor meets unexpectedly an appreciative artist and a true friend and experiences a short period of happiness in his tragic life.

O. MYCHAYLIV — "LET'S GO TO THE PICNIC" 11

• Our reporter describes vividly the recent Lemko picnic in the Bound Brook "Ukrainian Village" grounds. The well known Ukrainian freedom fighter Valentin Moroz speaks to the Lemko audience.

B. I. ANTONYCH — "THE NIGHT IN ST. GEORGE SQUARE" 12

• a poet's dreams in front of the famous Ukrainian Lviv cathedral.

LEMKIVSHCHYNA AND SAN-LAND CHRONICLES 13

• Social and cultural life of the Ukrainian minority under the present Polish rule is described, using excerpts from the local Ukrainian language press.

M. OSTROMYRA — "LEMKIVSHCHYNA AFLAME" (Contin.) 13

• The aftermath of the battle. The U.I.A. wounded find refuge with the peasant sympathizers. A young and beautiful girl is traveling towards her new assignment as a Red Cross organizer for the Ukrainian underground.

P. LOPATA — "MORE ABOUT 'THE WOODEN ARCHITECTURE'" 18

• Some relevant remarks about the monumental L.R.F. book are added by the noted Canadian Lemko activist.

S. & M. GOLASH — "INSTEAD OF A WEDDING GREETING" 20

• a message across the wide ocean to their friends and former comrades at arms — on the occasion of their son's wedding.

M. HORBAL — "UKRAINIAN SPRING SONG" 21

• a song of love and spring, the author of which has been arrested by the Soviet K.G.B. only months after having composed it.

S. B. — "GREETINGS IN THE NEW HOUSE" 21

• Newly arrived Lemko social activists — the Vayda family — are greeted in their own house on the Canadian soil.

Y. VAYDA — THE ANNUAL MEETING OF THE TORONTO BRANCH OF THE CANADIAN LEMKO ASSOCIATION 22

O. S. — CHRISTMAS SOCIAL OF THE L. D. O. AT IRVINGTON 23

LETTERS TO THE EDITOR: 23

N. N. in Western Polish exile

B. & O. Saciuk, Puerto Rico

S. & A. Powanda, Edmonton, Canada

I. BOHUN — "TRAVELS ACROSS WESTERN LEMKIVSHCHYNA" 24

• The authoress describes the present state and the historical past of the ancient Lemko villages in the Krynycia region.

B. I. ANTONYCH — "TWO TULIPS" 26

• a symbolic poem.

I. HOLOWCHAK — "THE TALE OF THE HOME LAND" 27

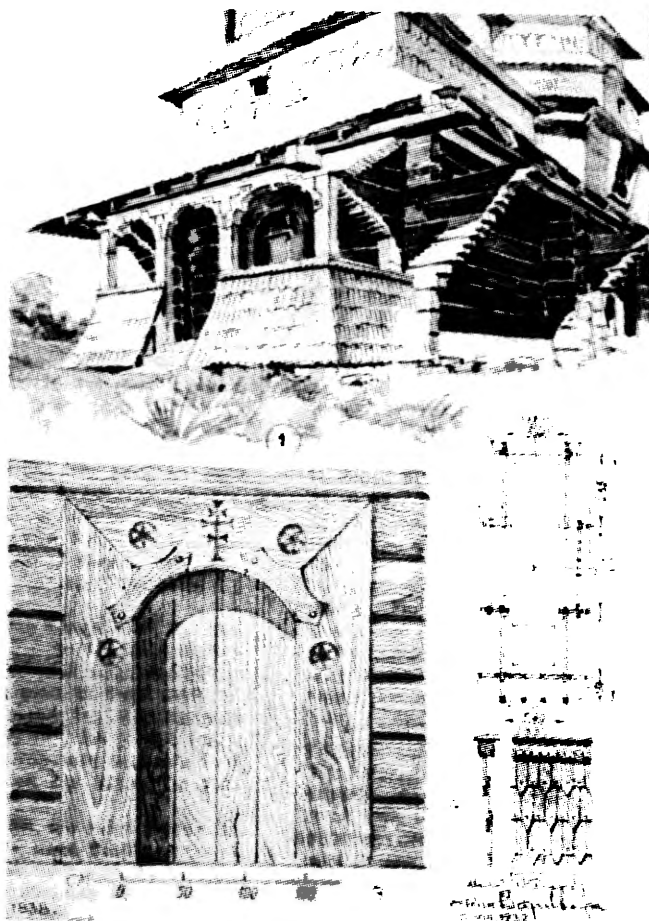
• Memories of the happy childhood and of the hard work on one's own soil — they cannot be erased in the far away foreign lands.

ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

— це чепурно, й розкішно оформлена книга-альбом, який повинен знайтися у кожній приватній і громадській чи публічній бібліотеці. Резюме кожної частини в англійській мові дозволяє і чужинцеві познайомитися з цією ділянкою нашого архітектурного мистецтва. Рисунки, майже при кожній споруді, дають перекрій і план будинку, а теж зображують подробиці дерев'яних декоративних та технічних деталей. Обкладинка-обволота — проекту інж. Богдана Геруляка, якої орнамент на лемківській церковці наче зарисовки гонтів, вражає тонким смаком. Праця цінна ще й тим, що багато із церков зображених д-ром А. Вариводою вже й не існують; вони знищені чи то в часі воєнної завірюхи, чи в наслідок виселення населення з Лемківщини. Деякі мабуть перестали існувати тому, що ніхто не дбав про їхню консервацію, ремонт чи відбудову. Так ця книга осталася самотнім слідом цього архітектурного мистецтва характеристичного для Західніх земель України.

Рецензенти ("Америка", "Свобода") підкреслюють вартість твору, називаючи це видання "Монументальною книгою-альбомом".

Подбаймо про поширення цієї книги, про те щоб вона появилася на полицях наших домашніх, громадських бібліотек, але теж у публічних міських, університетських і інших бібліотеках, де останеться тривалим пам'ятником нашої культури.

Церква в Маткові, Самбір — 1838

Замовляти:

The Lemko Research Foundation, Inc.
P. O. Box 651
Cooper Station
New York, N. Y. 10276

Ціна 30.00 дол.

ДО НАШИХ ЧИТАЧІВ:

Деякі наші шановні передплатники не погоджуються з нашим дотеперішнім чергуванням пір року — від першого, зимового, до четвертого, осіннього, числа. Вони пропонували, щоб "Лемківщина" прийняла наш традиційний сезонний календар, який кінчиться зимою, а починається весною, тим більше, що деякі з них святкують велике зимове свято, Різдво Христове, за "новим" (григоріянським) календарним стилем, у грудні.

Щоб задоволити цю, на нашу думку виправдану, вимогу, ми рішили випустити наше найближче — 4-те

— число 1980 року із зазначенням "Осінь-Зима 1980". Підкреслюємо, що це *не* буде подвійне число і наші передплатники отримають правильно чотири кварталні числа в цьому й у наступному, 1981-му році.

Ця зміна дозволить нашим прихильникам і діячам лемківського руху вмістити в найближчому, 4-му, числі власні різдвяні побажання, згідно з нашим традиційним звичаєм. Побажання просимо присилати не пізніше як 10 листопада 1980.

Видавнича Комісія

Return to "Lémkivschyna" P.O. Box 651 Cooper Station,
New York N.Y. 10276 USA

U.S. Postage Paid Permit No. 121, Clifton, N.J.
(Return Postage Guaranteed)

